

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BOTAN VADİSİ MİLLİ PARKI'NIN
ALTERNATİF TURİZM AÇISINDAN
ANALİZİ

Özlem KÖRPE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalını

Danışman
Doç. Dr. Erdem SEVEN

Aralık-2022
BATMAN
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Özlem KÖRPE tarafından hazırlanan “Botan Vadisi Milli Parkı’nın Alternatif Turizm Açısından Analizi” adlı tez çalışması 02/12/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Batman Üniversitesi lisansüstü Eğitim Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri**İmza****Başkan**

Dr. Öğr. Üyesi Serkan GÜN

.....

Üye

Doç. Dr. Erdem SEVEN

.....

Üye

Doç. Dr. Volkan GENÇ

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Osman PAKMA
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Özlem KÖRPE

02.12.2022

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****BOTAN VADİSİ MİLLİ PARKI'NIN ALTERNATİF
TURİZM AÇISINDAN ANALİZİ****Özlem KÖRPE****Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı****Danışman: Doç. Dr. Erdem SEVEN****2022, 70 Sayfa****Jüri****Dr. Öğr. Üyesi Serkan GÜN
Doç. Dr. Erdem SEVEN
Doç. Dr. Volkan GENÇ**

Alternatif turizm, başarılı bir şekilde yönetildiğinde destinasyona katkı sağlayacak bir turizm türü olmakla birlikte, doğal alanların yanlış kullanılması ile tahribat ve kültürel yozlaşma gibi olumsuz sonuçlara da neden olabilir. Bu çalışmanın amacı, Siirt ilinin sahip olduğu turizm potansiyeli kapsamında Botan Vadisi Milli Parkı'nın bu potansiyel içindeki yerinin ve öneminin saptanması ve il turizmine katkılarının araştırılmasıdır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır ve veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak kamu kurumları ve özel sektör olmak üzere toplamda 9 kişi ile yüz yüze görüşme sağlanmıştır. Katılımcılara sorulan 10 soruluk görüşme formu kapsamında verilen cevaplar betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda Botan Vadisi Milli Parkı'nın, alternatif turizm açısından önemli bir yer olduğu, farklı turizm ürünlerine sahip olduğu ve bu durumun il turizmi için çok önemli avantajlar sağlayacağı saptanmıştır. Bununla birlikte bu potansiyeli değerlendirmek ve alandaki turistik faaliyetleri arttırmak için kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin daha yoğun ve etkili tanıtıcı ve teşvik edici çalışmalar yürütmesi gerektiği tespiti yapılmış ve bu bağlamda öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Alternatif Turizm, Botan Vadisi, Milli Park, Siirt, Turizm

ABSTRACT**MS THESIS****ANALYSIS OF BOTAN VALLEY NATIONAL PARK IN TERMS OF
ALTERNATIVE TOURISM****Özlem KÖRPE****THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES OF BATMAN UNIVERSITY
THE DEGREE OF MASTER OF SCIENCE IN TOURISM MANAGEMENT****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Erdem SEVEN****2022, 70 pages****Jury****Asst. Prof. Dr. Serkan GÜN****Assoc. Prof. Dr. Erdem SEVEN****Assoc. Prof. Dr. Volkan GENÇ**

Alternative tourism is a type of tourism that will contribute to the destination when managed successfully, but it can also cause negative consequences such as misuse of natural areas, destruction and cultural degeneration. This study aims to determine the place and importance of Botan Valley National Park within the scope of the tourism potential of Siirt province and to investigate its contributions to provincial tourism. The qualitative research method was used in the study and the data were obtained by semi-structured interview technique. By the purpose of the research, face-to-face interviews were conducted with a total of 9 people, including public institutions and the private sector. The answers given within the scope of the 10-question interview form asked of the participants were analyzed using the descriptive analysis method.

According to the research, Botan Valley National Park is a significant location for alternative tourism. It also contains a variety of tourism products, and this circumstance will offer extremely substantial benefits for provincial tourism. However, to evaluate this potential and increase the tourist activities in the area, it has been determined that public institutions and organizations, and non-governmental organizations should carry out more intensive and effective promotional and encouraging activities and suggestions presented in this context.

Keywords: Alternative Tourism, Botan Valley, National Park, Siirt, Tourism

ÖNSÖZ

Botan Vadisi Milli Parkı, doğal güzelliklerinin yanı sıra kültürel ve tarihi zenginlikleri içinde barındıran eşsiz bir doğal yapıya sahiptir. Botan Vadisi'nin, turizm potansiyelinin ortaya konulması, Siirt ilinin ekonomik gelişimine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Alanın yakın zamanda milli park statüsüne kavuşması ve çok çeşitli olan turizm potansiyelinin yeterli düzeyde kullanılmaması bu konuda araştırma yapılmasını gerekli kılmıştır.

Kariyer planlamamda önemli bir aşama olarak gördüğüm ve hedeflerime ulaşma konusunda büyük öneme sahip bu araştırma sürecinde, fikirleri ile yol gösteren değerli tez danışmanım Doç. Dr. Erdem SEVEN'e ve her konuda desteğini esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Volkan Genç'e teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tez çalışmamda süreç ile ilgili yardımlarını esirgemeyen hocalarım ve arkadaşlarım, yapmış olduğum çalışma kapsamında görüşme sağladığım kurum ve kuruluş yöneticileri, yine bu süreçte daima destekleri ile yanımda olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Özlem KÖRPE
BATMAN – 2022

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
TEZ BİLDİRİMİ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO DİZİNİ	viii
ŞEKİL DİZİNİ	ix
KISALTMALAR	x
2. GİRİŞ	1
1.1. Alternatif Turizm	3
1.1.1. Alternatif turizmin tanımı	3
1.1.2. Alternatif turizmin çeşitleri.....	7
1.1.3. Türkiye’de alternatif turizm ve bazı türleri.....	10
2. MİLLİ PARKLAR VE TURİZM	15
2.1. Milli Park Kavramı	15
2.2. Milli Parkların Tarihsel Gelişimi	17
2.3. Türkiye’de Milli Parkların Gelişimi	20
2.4. Botan Vadisi Milli Parkı	24
2.4.1. Yasal statüsü	24
2.4.2. Coğrafi konumu ve ulaşım olanakları.....	25
2.4.3. İklimsel özellikleri ve ekolojik yapısı.....	26
2.4.4. Tarihi ve kültürel özellikleri	27
2.4.5. Turizm ürünleri	29
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	34
3.1. Araştırmanın Amacı.....	34
3.2. Araştırmanın Önemi	34
3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	35
3.4. Araştırmanın Yöntemi	36
3.5. Araştırmanın Örneklemi	37
3.6. Veri Toplama Tekniği.....	38
3.7. Veri Analiz Yöntemi.....	41
3.8. Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenirliliği	41
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	44

4.1. Bulgular	44
4.1.1. Siirt il turizminin genel durumu.....	44
4.1.2. Siirt il turizminin öne çıkan değerleri	46
4.1.3. Botan Vadisi Milli Parkı'nın tarihi ve doğal güzellikleri	47
4.1.4. Milli Park alanında gerçekleşen ve gerçekleştirilecek aktiviteler	48
4.1.5. Alanın turizm potansiyelinin yeterlilik ve memnuniyeti, olumlu, olumsuz yönleri	48
4.1.6. Botan Vadisi Milli Parkı'nın Siirt il turizmine katkısı	50
4.1.7. Paydaşların doğa turizmine katkısı	51
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	53
KAYNAKLAR	60
EKLER	65
ÖZGEÇMİŞ	70

TABLO DİZİNİ

Tablo 1.1. “Sert Turizm” ve “Yumuşak Turizm” karşılaştırılması.....	6
Tablo 2.1. Dünyada Öne Çıkan Milli Parklar	19
Tablo 4.1. Katılımcılara Ait Demografik Göstergeler	44

ŞEKİL DİZİNİ

Şekil 2.1. Botan Vadisi Milli Parkı Uydu Görüntüsü.....	25
Şekil 2.2. Botan Vadisi Milli Parkı Alanı.....	26

KISALTMALAR

Kısaltmalar

DKM	: Doğa Koruma Merkezi
DKMPGM	: Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü
DİKA	: Dicle Kalkınma Ajansı
IUCN	: International Union for Conservation of Nature's (Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği)
Km.	: Kilometre
MP	: Milli Park
STSO	: Siirt Ticaret Sanayi Odası
TURSAB	: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
TODEG	: Türkiye Ormancılar Derneği
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
Yy.	: Yüzyıl

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında insanlarda oluşan yoğun çalışma hayatı ve tekdüze yaşamın getirmiş olduğu bıkkınlık ve durağanlık, dinlenme ve tatil yapma ihtiyacını arttırmıştır (Bodur, 2021, s.1). Bu durum, turizm faaliyetlerin önemini arttırmakla birlikte turizmin vazgeçilmez bir unsur olduğunu da ortaya koymuştur. İnsanlara eğlenme, dinlenme gibi birçok deneyimi ve alternatifini bir arada sunan turizm, aynı zamanda insanların stres atma, yeni yerleri keşfetme, yeni kültürleri tanıma, farklı coğrafyalardaki yaşam hakkında bilgi edinme gibi olanakları da sunmaktadır (Uğuz, 2011, s.333). Büyük şehirlerin gürültüsünden ve karmaşasından uzaklaşma, iş hayatının yorucu ve stresli temposuna ara verme, yaşam standartlarında oluşan olumlu gelişmelerin yanında insanların turizm anlamında farklı arayışlar içine girmesine zemin hazırlamıştır.

Turist taleplerin çeşitliğine uygun potansiyelle sahip olan ülkemizin hem kültürel hem de doğal zenginlikleri ile Avrasya ve Akdeniz'in çok önemli turistik bölgesi haline geldiği söylenebilir. Geleneksel turizm olarak karşımıza çıkan kum, deniz, güneşle birlikte kültürel, tarihi, sanatsal ve doğal güzelliklere sahip olan Türkiye misafirperverliği ve gastronomik değerlerinin etkisiyle daha üstün konuma kavuşmaktadır (Doğancılı ve Tarkcıoğlu, 2018, s. 90). Dünya çapında değişime uğrayan tüketici eğilimleri doğrultusunda geleneksel turizm faaliyetlerinden farklı olarak alternatif turizm daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır. Dünyada yaşanan böylesi değişimler, her ülkeyi alternatif turizmle ilgili imkanlarını geliştirmeye yöneltmektedir. TÜBİTAK 2023 Vizyonu kapsamında, kum, deniz ve güneşi yerine eğlence, heyecan ve eğitim temelli faaliyetlerin daha ön plana çıkacağı, insanların ortalama çalışma zamanlarının kısalmasıyla birlikte turizm faaliyetlerine yönelen insan sayısının da artış göstereceği, insan ömrünün uzamasıyla birlikte tatil faaliyetlerine daha fazla zaman ayrılacağı öngörülmektedir. Tüketici eğilimlerindeki bu değişimler ve ülkemiz açısından hem bölgesel hem de ulusal çapta turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi gerekliliği, alternatif turizmin önemini artırmıştır (Doğan ve Yıldız, 2007, s. 157).

İnsanların gelir durumundaki iyileşme, bireyselleşme eğiliminin artması ile sosyalleşme ihtiyacının ortaya çıkması, yaşam standartlarındaki değişim, insanların tercihlerinde meydana gelen değişimler, çevre bilincinin artması ve kitle turizminin çevresel boyutları ile birlikte bu durum turizm alanında alternatiflerin oluşmasına zemin hazırlamıştır (Yaylı ve Sürücü, 2016, s.35). Turistlerin deniz, plaj, kumsal üçlüsünden

ziyade daha sakin olan doğal ve yeşil alanlara y6nelik talepleri d6nya genelinde yukarıda ifade edilen fakt6rler ile doğayı koruma ve yeşil alana y6nelik talebi arttırmıştır. Ortaya çıkan bu talebin yanında n6fusun hızlı artışı, sanayinin gelişmesi, kentleşme ve teknoloji alanında ortaya çıkan gelişmeler doğal alanlar 6zerindeki baskı ve tehdidi arttırmış olup çevresel sorunların 6n6ne geçilmesi, doğal yaşamın korunması, doğal dengenin ve ekosistemin bozulmasının 6n6ne geçme faaliyetleri, milli park kavramı ortaya çıkarmıştır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2014). Milli park kavramı, turizm faaliyetleri kapsamında alternatif olanakları içinde barındıran bir turizm alanının ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Turizme ait etkinliklerin belli bir alan içine hapsedilmesi ve bu durumun ortaya çıkardığı sorunlardan kurtulmak için 6zel ilgi alanlarına y6nelik yapılan faaliyetlere alternatif turizm denmektedir (Yaylı ve S6r6c6, 2016, s.35). Alternatif turizm genel olarak çok sayıda turizm faaliyetini içinde barındıran ve bu sebepten dolayı birçok b6lgeye hitap eden ve kapsayan, alternatif sunan ve turizm faaliyetlerini 12 aya yayan, çevreye duyarlı, halk ile turist ilişkisini kuvvetlendiren bir turizm çeşididir. Dolayısıyla bir b6lgedeki yoğunlaşmayı ve sıkışmayı azaltan, belli bir mevsime bağlı kalmayıp 12 aya yayılan bir faaliyet alanı sunan, sosyal ve ekoloji uyumunu içinde barındıran, yerel halk ve b6lge için ekonomik getiri sunan turizm çeşidi olarak da ifade edilebilir (Yaylı ve S6r6c6, 2016, s.34). G6n6m6zde 6nem kazanan alternatif turizm, kitle turizmine oranla “Soft-Yumuşak” olarak tarif edilmektedir. Kitle turizmi ise “hard-sert” olarak tanımlanmaktadır. Alternatif turizm kavramı macera, yeşil, doğa, eko, kırsal, k6lt6rel turizm gibi birçok terim ile ifade edilmektedir (Yaylı ve S6r6c6, 2016, s.32-33).

Alternatif turizminin bu denli 6nem kazanması ve farklı aktiviteleri içinde barındırması Milli park kavramının ortaya çıkması ve bu alanların koruma altına alınması ile doğrudan bağlantılıdır. Milli park alanlarının artması bununla birlikte alternatif turizm olanaklarının gelişmesi, doğanın korunmasını sağlamış, yerel halkın gelirinin artmasına zemin hazırlamış, turizm alanlarında oluşan sıkışmaların 6n6ne geçmiş olup turistler tarafından oluşan farklı beklentilerin karşılanmasını da sağlamıştır (Kervankıran & Eryılmaz 2016, s.151-182).

Bu alışma kapsamında ele alınan Botan Vadisi, G6neydoğu Toroslarını, Van G6neyi Dağlarının Nord6z Platosunu batı tarafından çevreleyen Siirt ile Hakkari ve Siirt ile Van sınırlarını meydana getiren y6ksek dağlardan kaynağını alarak Siirt kentinin 20 km g6neydoğu tarafında Dicle Nehri ile karşı karşıya gelen Botan ayı’nın ortaya çıkarttığı bir vadi sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı tarafa doğu uzanan Botan

Vadisi, Pervari'yi geçerek güney batıda Tillo ilçesine uzanmaktadır (Alkan, 2018, s. 480).

Siirt ilinin karasal iklime sahip olması yazları kurak ve sıcak, kışları ise yağışlı ve soğuk geçmektedir. Kış mevsiminde yağışlar yüksek kesimlerde kar, alçak kesimlerde ise yağmur ve kar şeklinde görülmektedir (Genç ve ark, 2021, s. 109-110). Botan Vadisi'nin rakımı 470-1360 metre arasında değişmektedir. Vadinin eğimine bağlı olarak değişken ve çeşitli peyzaj varlıkları bulunmaktadır. Jeomorfolojik yapısı nedeniyle vadide zengin ve çeşitli bir ekosistem gelişim göstermektedir. Botan Çayı ve üzerinde kurulan barajlar, alandaki ekosistemin kuşkusuz en önemli belirleyicisidir. Siirt ilinde yer alan Botan Vadisi, 15 Ağustos 2019 tarihinde Resmi Gazete 'de yayımlanarak Türkiye'nin 45. Milli Parkı statüsü verilmiştir. Vadi, Siirt, Tillo ve Eruh il sınırları içerisinde yaklaşık 120 bin dönümlük bir alanı ve 29 kilometrelik güzergahı kapsamaktadır.

Botan Vadisi'nin ekoturizmi, florası ve faunası konularında kapsamlı veriler bulunmamaktadır. Alkan (2018), "Orta ve aşağı Botan Vadisi'nin ekoturizm potansiyeline analitik bir yaklaşım" adlı makalesi nadir araştırmalardan biridir. Yangın (2001) yürüttüğü yüksek lisans tez çalışması ile Botan Vadisi'nin florasını çalışmıştır. Yine "Siirt ili florasına genel bir bakış" adlı çalışmada araştırma alanını da kapsayan bölgeden veriler sunulmuştur (Pınar ve ark, 2021). Milli parkın omurgalı hayvanları konusunda pek bilgi olmasa da omurgasız hayvanları (güveleri) ile ilgili son yıllarda araştırmalar yapılmıştır (Seven, 2019).

Bu çerçevede çalışmanın amacı, Siirt ilinin sahip olduğu turizm potansiyeli çerçevesinde Botan Vadisi Milli Parkı'nın bu potansiyel içindeki yerinin ve öneminin saptanması, il turizmine katkılarının araştırılmasıdır. Bununla birlikte çalışma Siirt ilinde milli parkın turizmdeki yerinin saptanması ve daha faydalı verimli bir şekilde politikaların gerçekleştirilmesine yardımcı olmakta, turizme yön veren paydaşların fikirlerine katkı sağlaması açısından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

1.1. Alternatif Turizm

1.1.1. Alternatif turizmin tanımı

1980'li yıllarda isminden çokça bahsedilen alternatif turizm, sürdürülebilir kalkınma ile üzerine düşünülen popüler bir alan olmuştur (Parladır, 2013, s.9). Turizmin günümüzde ekonomik ve toplumsal faydaları olmakla birlikte bazı sorunları da

beraberinde getirmesinden dolayı insanlar alternatif turizme karşı bir ilgi göstermiş dolayısı ile bu alana karşı bir ilgi artmıştır (Barakazı, 2015, s.5). 1980’li yılların sonlarına doğru çevre perspektifi dikkate alınmasa, turizm destinasyonlarının çekiciliği önem kaybettiği görülmüştür. Dolayısıyla bu yıllarda Türkiye’de dünyayla birlikte ortak hareket ederek bilindik turizmin dışına çıkılmış ve alternatif turizme yöneldiği görülmektedir (Doğaner, 1994; Temizkan ver ark, 2020).

Alternatif turizm, kurumsallaşmış kitle turistinin alternatif kavramı şeklinde ifade edilebilir (Çontu, 2006, s.21). Bu kavram aynılaşmaya, her yerde olan ve zevksiz gelişmelere, yüksek sayılara, duyarsızlaşmaya, çevre ve toplumsal yabancılaşmaya alternatif bir kavramdır. Bu kavramın kabulü aslında yeni bir olgu değildir. Kitle turizminin reddedilmesi durumu ve alternatif turizmin kabul edilmesi 19. yüzyıllara dayanmaktadır. Thomas Cook’un turist gurubunun seyahat esnasında karşılaşmış oldukları, tek başlarına seyahat eden seçkin turistlerden tepki alması bu durumun en bariz örneğidir. 1963 yılındaki çalışması ile Walter Christaller bu durumu şu şekilde özetlemektedir; kıyı kenarlarında kalmış turistik yerleri ziyaret eden çok sayıda kitle turisti zamanla oluşan gelişmeler ile söz konusu kişilerin yönelimlerinde şeklen değişiklikler yaşanmıştır. W. Christaller “*Gerçek turizmi arayanlar, buralarda bir dakika bile durmuyorlar*” demektedir (Çontu, 2006, s.7). Bu konu ile ilgili antropologlar ve sosyologlar fikirlerinde şunlara değinmişlerdir; turizm bölgelerinde, turistlerin, gitmiş oldukları yerlerde kültürel değerler bağlamında gelenek ve göreneklerin, davranışlar üzerinde değiştirici etkiye sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Ortaya konulan bu değişimle ilgili etkiye karşı iki önemli sorundan bahsedilmiştir. Bunlardan ilki kitle turizminin bölgesel ve ulusal ekonomik değeri, diğeri ise bireylerin büyük bir kısmının kitle turisti olmaktan hoşlanması olarak ifade edilmiştir (Bilsen, 1987, s.19). İnsanlar genel olarak istemiş oldukları yerlerde konaklamak, barınma sorunu yaşamamak, bilinen yiyecek ve içecek tüketmek, bir yabancı dil bilmeden tatilini yapabilmek ve hizmet alabilmek gibi tüm bu istekleri makul bir ücret karşılığında sağlamak istemektedirler. Dolayısıyla bu söylenilenlere karşın bireysel olarak tek başına otantik bir yerle kültürel ilişki kurup irtibat sağlamak, eski dünyanın gerçekleri ile yüz yüze gelmek, daha fazla çaba sarf edip ona göre mali yükümlülüğün artması gibi durumlardan dolayı bu şekilde tatil yapmayı geri plana atmaktadırlar. Söz konusu alternatiflerin irdelenmesi ve toplumun turizmle ilgili yaşamış oldukları geçmişi ve en önemlisi de insanın doğasını incelemek gerekmektedir (Çontu, 2006, s.8-10).

19. yüzyılda turizmin uzun vadeli ve kapsamlı bir gelişim seyri karşısında ortaya çıkan sorunların çözümü için turizmin başka bir türünün desteklenmesi olumlu olarak karşılanmıştır. Fakat bu alternatifin nesnel ve gerçeklerle uyumlu bir şekilde, tarafsız bir gözle incelenmesi gerekmektedir. Yeşil ve kitle, yumuşak ve sert turizm arasında yapılan değerlendirmelerde biri için tutar tarafının bulunmadığı yorumu diğeri için ise kusursuz olduğu söylemi gibi karşılaştırmalar yetersiz olduğu kadar yanıltıcıdır (Çontu, 2006, s.10). Kitle turizmi için tümünden plansız, istikrarsız veya kısa vadeli, olduğu söylenemeyeceği gibi yeşil turizmin eklentilerinin kontrol altında tutulduğu çevreye duyarlı ve faydalı olduğu ve bunun hep bu şekilde olduğu söylenemez. Bu durumun ideal bir senaryo olduğu söylenilebileceği gibi her zaman bu durumun aynı şekilde ideal bir senaryo olarak kalacağı iddia edilemez. Buna dair bir kanıtta bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu şekilde iki yaklaşımın karşılaştırılması durumunda alternatif turizm, yumuşak, yeşil, kitle turizmi kavramlarının birbirinden ayrı düşünülmemesi gerekmektedir (Yılmaz, 2016, s.2). Alternatif turizm kavramında herhangi bir şeyin olduğu gibi sunulması durumu diğer turizm türlerinin aynı şekilde desteklenmesi durumu kadar sorunlu bir durumdur. Turizmin alternatif durumlarının sonucunun ne olduğuna dair kesin bir verinin elimizde olmadan kabul edilmesi ve bu şekilde gelişim sağlanması herhangi bir turizm bölgesi için gelişmemekten veya sınırlı bir kitle turizminden daha zararlı olabilmektedir (Bako, 2016, s.11). Bu durum Tablo 1.1’de sert ve yumuşak turizmin karşılaştırıldığı turizm türlerinin özelliklerinin ifade edildiği verilerde görülmektedir.

Turizm türlerinin yeterli ve sağlıklı bir şekilde değerlendirebilmek için o türleri çok boyutlu bir şekilde ele almak gerekmektedir. Örneğin, kitle turizmi ve alternatif turizm kavramlarını değerlendirirken bu kavramlar ile ilgili sadece turistlerin ziyaret boyutlarını, davranış, şartlar ve özelliklerini değil, bunların yanında turist ve turizmin doğasından gelen durumları, değişim araçları ile ilişkilerini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Kılıçözlü, 1995, s.10). Turizm konusu ile ilgili yapılan araştırmalar turizme mal olmuş değişim araçları ile ilgili tanımlayıcı bir listenin oluşturulmasına olanak sağlamamakla birlikte yapılan araştırmalara kolaylık sağlaması adına önemli olan bazı hususlar noktasında kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir (Kılıçözlü, 1995, s.10). Alternatif turizm ile ilgili kısa vadede yapılan değerlendirmelere bakıldığında bu turizm türünün turizm bölgelerinde değişim yaratmayla ilgili daha az etkiye neden olduğu görülmektedir. Bu durumun alternatif turizmin boyutları, az sayıda ve küçük tesise ihtiyaç duyması gibi özelliklerinden kaynaklandığı söylenilebilir. Bu durumun zamanla

alternatif turizmde bu etkenlerin önem kazanması ile uzun vadede turizm bölgelerinde büyük değişimlere sebebiyet vereceği de bilinmesi gerekmektedir (Kılıçözlü, 1995, s.10).

Tablo 1.1 “Sert Turizm” ve “Yumuşak Turizm” karşılaştırılması

	Kitle Turizmi	Yeşil Turizm
Genel Özellikler	Hızlı gelişme Büyük adımlar Azami düzeye çıkarma Toplum ve çevreye saygısız Kontrolsüz Plansız Ölçeksiz Özel çıkarlar Uzaktan kumanda İstikrarsız Sektöre önem verir Fiyata önem verir Nicel Büyüme	Yavaş gelişme Küçük adımlar Optimum düzeye getirme Toplum ve çevreye saygılı Kontrolsüz Planlı Ölçekli Uzun vadeli Genel çıkarlar Yerel kumanda İstikrarlı Bütüne önem verir Değere önem verir Gelişme
Turistik Davranış	Büyük guruplar Kısıtlı zaman Hızlı ulaşım Sabit program Turist yönlendirilir İthal yaşam tarzı Manzaralar Rahat ve edilgen Sıfır ya da az zihinsel hazırlık Yabancı dil bilgisi yok Üstünlük hissi Alışveriş Hatıra eşyalar Enstantane fotoğraf ve kartpostallar Meraklı Sesiz	Tek, aile veya arkadaşla seyahat Bol zaman Uygun ulaşım Anında verilen karar Turist karar verir Yerel yaşam tarzı Deneyimler Talepkar ve etkin Zihinsel hazırlık Yabancı dil öğrenme Açık fikirli yaklaşım Hediyeler getirme Anılar ve yeni bilgiler Fotoğraf ve resimler Nazik Gürültücü
Temel İstekler	En yoğun tatil dönemleri Eğitimsiz, iş gücü kariyer yok Klişeler Çok satış Ekonomi için her derde dava turizm	Akıl almaz tatil dönemi İşgücünün eğitimli olması Turist eğitimi Yürekten satış Turizme kendi içinde alternatif arar
Turizm Geliştirme Stratejileri	Plansız gelişme Projelerin öncülük ettiği programlar Yalnız mahalli düzeyde planlama Parçalanmış gelişme Mevcut yerleşim yeri dışı inşaat En değerli arazilerde yoğun gelişme Yeni bina yeni yatak kapasitesi Gelecek için tahmini inşaat Her yerde turistik gelişme Dışardan gelen proje sorumluları Özellikle bölge dışı istihdam Yalnız ekonomik amaçla gelişme Çiftçilikte azalma, işgücü turizme kayar Toplumsal maliyetleri toplum karşılar Trafik planı arabalara öncelik tanır Yoğun sezondaki talebe uygun kapasite Doğal ve tarihi engeller kaldırılır Kentsel mimari İleri teknoloji ve Turistler için mekanize aletler	Önce plan sonra gelişme Kavramların öncülüğünde program Mahalli planın bölgesel koordinesi Yoğunlaştırılmış gelişme Mevcut yerleşim bölgesinde inşaat En değerli araziler korunur Mevcut binaların değerlendirilmesi Sabit sınırlı gelişme Yalnızca yerel ve uygun hizmet Yalnız yerli proje sorumluları Bölge potansiyeline göre istihdam Ekonomik, ekolojik ve toplumsal boyut tartışması Çiftçilik devam eder desteklenir Toplumsal maliyet proje karşılar Toplu taşımacılık öncelikli Ortalama talebe uygun kapasite Doğal ve tarihi engeller korunur Bölgeye özgü mimari Seçkin mekanize gelişme düşük teknoloji gelişme tercih edilir

Kaynak: “Alternatif Turizm ve Türkiye’nin Alternatif Turizm Potansiyeli” Kılıçözlü (1995), s. 12.

Alternatif turizmi kişisel tercih, mekân ve ekonomik anlamda değerlendirdiğimizde kitle turizminin yerine alternatif olmadığı ileri sürülmektedir (Kılıçoğlu, 1995, s.6). Dolayısıyla ondan beklenen en iyi şey kendi işlevini yerine getirmesi olmalıdır. Bu işlev; örneğin otantiklik ve çekicilik noktasında gelişim sağlayarak kitle turizmi ile beraber tamamlayıcı bir rol oynaması, dil, doğa, tarih gibi alanlarda belli turist gruplarının ihtiyaçlarına cevap verebilecek alternatifler oluşturması, kırsal kesimde bulunan yerlerin gelirlerini artırma ile ilgili faaliyetlerini çeşitlendirmesi ve toplumsal kapasitesi ve çevresel faktörler nedeni ile bazı değişiklikleri gerçekleştiremeyen bölgelerin turizm ile ilgili gelişimlerinin sağlanmasına yardımcı olması olarak ifade edilebilir (Kılıçoğlu, 1995, s.20).

Alternatif turizm içinde belli bir pazar oluşturulması gerekmektedir. Dolayısı ile belli bir pazarın belirlenmesi, bu pazarın ihtiyaçlarına cevap verilmesi ve kabul edilebilir kılınması karşımıza çıkabilecek sorunlar olarak ifade edilebilir. Burada üzerinde durulması ve dikkat edilmesi gereken konu bu sürecin tek yönlü olma olasılığıdır. Dolayısıyla yönetimin katı bir şekilde yapılmadığı, kontrolün yeterli düzeyde uygulanmadığı bir durumda küçük ölçekli alternatif turizmin geleneksel kitle turizmine dönüşmesi kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkabilecektir (Kılıçoğlu, 1995, s.21; Temizkan ver ark, 2020).

Alternatif turizm ile ilgili tanımlara bakıldığında genel olarak bu turizm çeşidinin kabul görmesinin nedenleri iki farklı şekilde ifade edilebilir; ilki kitle turizminin ortaya çıkarmış olduğu olumsuzlukları bertaraf etmesi durumu olarak ortaya konulacağı gibi ikincisi ise geleneksel ve modaya uygun olmayan turizm türünü çeşitli kılan, canlı hale getiren, arttıran veya tamamlayıcı bir konumda bulunmasıdır (Kılıçoğlu, 1995, s.22).

1.1.2. Alternatif turizmin çeşitleri

Sektörel olarak turizmde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için ve mevsimsellik sorununun önüne geçebilmek adına turizm faaliyetlerinin yıl içerisinde dengeli, eşit bir şekilde dağılımını sağlamak gerekmektedir. Bu sorunun üstesinden gelinebilmesi adına yapılması gereken şeylerin başında turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi yani alternatif turizm türlerinin ortaya konulması gerekmektedir (Yaylı ve Sürücü, 2016, s.31). Günümüz dünyasında değişen ve gelişen konjonktürde alternatif turizme olan ilgi ve alaka, ülkelerin turizm faaliyetlerinin yanında alternatif turizm ile ilgili çalışmalar ve

tanımlar yapması, buna göre bazı yatırımlarda bulunmaları araştırmacıları ve otoriteleri bu alanda çalışmalar yapmaya ve alternatif turizm çeşitleri ile ilgili tanımlamalar yapmaya sevk etmişlerdir (TÜSİAD, 2014, s.6).

Araştırmacılar ve otoriteler tarafından ortaya konulan alternatif turizm çeşitleri; kültür turizmi, sağlık turizmi, kongre turizmi, gastronomi turizmi, üçüncü yaş turizmi, kırsal turizm, spor turizmi, gençlik turizmi, gastronomi turizmi ve rekreasyon turizmi olarak 10 başlık altında toplanmıştır. Bu türler de kendi arasında doğa ile ilişkili alternatif turizm türleri, sportif faaliyet temelli alternatif turizm türleri, sağlık ve kültürel temelli alternatif turizm türleri, kişisel tatmin odaklı alternatif turizm türleri olarak dört başlık altında toplanır (Albayrak, 2013, s.49).

Doğa ile ilişkili alternatif turizm türleri

Tarihsel süreç içerisinde insanlar her dönemde doğa ile ilişkilerini sürdürmüş ve gelişen değişen şartlara göre yeni stratejiler belirlemişlerdir. Doğa insan yaşamı üzerinde eski zamanlardan günümüze kadar bir etkiye sahip olmuş ve destinasyon pazarı kapsamında turizmin önem atfedilen bir unsur olarak kabul görmüştür (Kozak ve Bahçe, 2012. s.169). Doğa ve doğal yaşamla ilgili olarak gerçekleşen aktivitelerin geneli turizm kapsamında değerlendirilmektedir. Bu aktiviteler bulunan yöreye has özellikler taşımaktadır. Doğa temelli etkinlikler genel olarak doğal güzellik, vahşi yaşam, kültürel değerler, tabiat gibi unsurlar olarak ifade edilmektedir (Kozak ve Bahçe, 2012. s.169). Doğal yaşamın korunması ve bunu değerinin anlaşılması üzerine kurulmuş olan doğa temelli turizm, alternatif turizm olarak ifade edilmektedir. Doğa kaynaklı turizm, turistlerin eğlenerek zaman geçirmelerini ve istirahat etmelerini sağlamanın yanı sıra doğal kaynakların korunmasına da imkân sağlamaktadır (Haberal, 2015, s.22). Dolayısıyla bu tür etkinliklerin gerçekleşmesi bölgenin iklim şartları ve fiziki durumu ile yakın ilişkide olup söz konusu aktivitelerin planlanmasında hava durumu, iklim özellikleri ve yörenin fiziki durumu belirleyici rol almaktadır (Parladır, 2013, s.22).

Doğa turizmi, genellikle egzersiz, spor, adrenalin, mücadele gibi fiziki etkinlikleri ortaya koymasının yanında yayla, akarsu, kuş gözlemciliği, botanik ve kültürel turizmi de içine alan bazı çeşitleri de kapsamaktadır (Kozak ve Bahçe, 2012, s.172). Literatüre bakıldığında doğa turizmi ile ilgili birçok tanımla karşılaşılabilir. Bu tanımlar genel olarak doğa turizmi ile ilgili dört temel unsuru kapsamaktadır. Bu dört temel unsur; ekoloji ve kültürel sürdürülebilirlik, doğal çevre, eğitim ve ekonomik

faydalar olarak ifade edilmektedir (Korkmaz, 2001, s.13). Bu çerçevede araştırmacılar doğa temelli turizmin; doğa aracılığı ile doğa kaynaklı geliştirilen ve içerisinde bulunan doğal ortama bağlı, tesadüfen keşfedilen deneyimler ve buna bağlı olarak oluşturulan etkinlikler olarak ifade etmişlerdir. Bu tanımın yanında bir kısım araştırmacılar ise doğa turizmini; macera, eğitim ve rekreasyon gibi faaliyetleri içinde barındıran doğal ortamlarla uyumlu aktiviteler olarak ifade etmişlerdir (Demir ve Çevirgen, 2006; Köroğlu ve Karaman, 2014, s.96).

Ülkemizde doğa turizmi; doğa ile ilgili doğal olan unsurlara zarar verilmeden, ziyaretçilerin eğlenmeleri, dinlenmeleri ve huzur bulmalarına imkân tanıyan seyahatleri içinde barındıran bir tür olarak tanımlanmaktadır. Tanımlanan bu turizm etkinlikleri genel olarak tabiat koruma alanları, tabiat parkı, tabiat anıtları, doğal sit alanları, özel çevre koruma bölgeleri ve milli parklar gibi yerlerde gerçekleşmektedir (TODEG, 2010, s.47). Bunların yanında ormanlar, yaylalar, dağlar, göller, akarsular, kıyılar, bölgenin flora ve faunası, mağara ve kanyon gibi yerlerde de doğa turizmi unsurları içinde yer almaktadır (Kozak ve Bahçe, 2012, s.169).

Sportif faaliyet temelli alternatif turizm türleri

Bu turizm türü genel olarak dış ortamda gerçekleştirilen fiziki dayanıklılıkla ilgili olan bir alanı kapsamaktadır. Daha çok macera arayanların dolayısı ile daha çok gençler tarafında rağbet edilen bir alan olarak ifade edilmektedir. Bu alan kendi içinde av turizmi, akarsu sporları turizmi, sportif dağcılık turizmi, golf turizm, futbol turizmi, kış sporları turizmi, su altı dalış turizmini barındırmaktadır (Akova, 1995, s.394).

Sağlık ve kültür temelli alternatif turizm türleri

Bireylerin kültürel arayışları ve sağlık ile ilgili gereksinimlerinden dolayı ortaya çıkan turizm türüdür (Kantar ve Işık, 2014). Farklı kültürleri merak etme, farklı kültürel özelliklere duyulan ilgi alaka ve farklı kültürlerin yaşama biçim ve yerlerini görme isteği bu turizm türünü ortaya çıkarmıştır. Bu turizm türünün ortaya çıkmasının bir diğer nedeni de insanların sağlığını koruma, hastalıkları ile ilgili çözüm önerilerini arama ve bu niyet etrafında yapmış oldukları seyahatler olarak ifade edilebilir. Bu turizm türü kendi içinde sağlık turizmi, termal turizm, medikal turizm, engelsiz turizm, spa turizmi, ileri yaş turizmi, etkinlik turizmi, dark turizmi, kültür turizmi, gastronomi turizmini barındırmaktadır (Kantar ve Işık, 2014).

Kişisel tatmin ve eğitim odaklı alternatif turizm türleri

Alternatif turizm türlerinden biri olan bu turizm türü genel olarak insanların bireysel mutluluklarını, eğitim ile ilgili gelişimlerini, içsel tatminlerini gerçekleştirmek amacıyla ortaya çıkan turizm türüdür. Bu turizm türünde bireysel mutluluk ve eğitim kavramı önemli bir göstergedir. İnsanlar kişisel gelişimlerini tamamlama, donanımlarını arttırma, bireysel istek ve arzularını tatmin etme adına yapmış oldukları seyahatlerden ortaya çıkan bir turizm türüdür. Bu turizm türü kendi içinde eğitim turizmi, gençlik turizmi, kongre turizmi, alıveriş turizmi ve inanç turizmini barındırmaktadır (Toros, 1992, s.35, Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002).

1.1.3. Türkiye’de alternatif turizm ve bazı türleri

Ülkemizde planlı kalkınma kapsamında yaşanan değişiklikler turizm alanında da kendini göstermiştir. Bu kalkınma planları ile turizm alanının da çalışmalar yürütülmeye başlanılmıştır (Güzel, 2011, s.128). 1960’lı yıllarda yapılan bu çalışmalar turizm alanında genel olarak var olanı koruma, kültürel ve tarihi değerlerin devamlılığı ve sürdürülebilirliğini sağlama kapsamında olmuştur (Parladır, 2013, s.9). Türkiye’de turizm kapsamında yapılan düzenleme ve iyileştirmeler günden güne bir artış yaşamıştır. Bu alana ekonomik olarak ta katkılar sağlanmış desteklemeler yapılmıştır. Ülkenin ekonomik getirisine ve döviz girişine olumlu yönde katkısı olan turizm sektörü bu sebeplerden dolayı gelişim göstermesi ve sürdürülebilir hale gelmesi için önemli çalışmalar yürütülmüştür (Güzel, 2011, s.128). Dolayısıyla bu alan hem ekonomik olarak ülkeye katkı sağlaması hem de istihdamı arttırması açısından önem arz etmektedir (Yavuz, 2006, s.162).

Ekonomik olarak önemli katkısı bulunan ve istihdam yaratma açısından büyük öneme sahip olan turizm, Türkiye’de bu önemi hak edecek bir seviyede olduğu görülmektedir (Parladır, 2013, s.8). Ülkenin iklim dokusunun özellikleri, nadir bulunan doğal güzelliklere ev sahipliği yapması, iklim yapısı, paha biçilemez kültürel varlıkların bulunması gibi nedenlerden dolayı potansiyel olarak turizmde büyük bir önemi ve konumu bulunmaktadır. Genel olarak turizm potansiyelinin önemli bir alanını göller, akarsular, dağlar, mağaralar, yaylalar ve termal sular oluşturmaktadır (Parladır, 2013, s.8).

Kişisel tercihlerin artması, görüş ve isteklerin değişmesi, olandan başka alanlara yönelme istediği, harcanacak zamanın artması gibi unsurların değişkenlik göstermesi ile turistlerin çeşitlilik göstermesi yeni arayışları ortaya koyarak alternatif turizm kavramı ortaya çıkarmakla birlikte yeni turizm alanlarını oluşturmuştur. Alternatif turizm alanlarının ortaya çıkması Türkiye’de de var olan zenginlikleri, doğal güzellikleri, akarsuları, gölleri, dağları, yaylaları değerlendirmesi açısından büyük önem kazanmaktadır. Bu alanların bulunması ve alternatif turizm alanı kapsamında değerlendirilmesi turizm faaliyetlerinin bir yıla eşit bir şekilde dağıtılması hem ekonomik girdileri arttıracak hem de turizm çeşitliliğini sağlayacaktır (Albayrak, 2011, s.10; Ulusan, 2009, s.22; Özgen, 2010). Oluşan bu yeni alternatif aslında Türkiye’de bulunan turizm faaliyetlerinin deniz, güneş, kum üçlüsünden ibaret olmadığının da bir kanıtı olarak ifade edilebilmektedir.

Bu kapsamda Türkiye’de alternatif turizm adına yapılan faaliyetler arasında doğa turizmi, alışveriş turizmi, botanik turizmi, çiftlik turizmi, dağ turizmi, deniz turizmi, gastronomi turizmi, içecek turizmi, inanç turizmi, kültür turizmi, kış turizmi, sağlık turizmi, kongre turizmi, yayla turizmi, eko turizm, av turizmi, kuş gözlemciliği, kırsal turizm vb. gibi alanlar sayılabilmektedir (Parladır, 2013, s.8). Bu olanaklara bakıldığında alternatif turizm adına eşsiz olanaklara sahip bir konumda bulunduğumuzu ifade etmek gerekmektedir. Bu denli çeşitli olanaklara sahip bir potansiyele sahip olmak aynı zamanda bu potansiyeli ölçülü ve dengeli bir şekilde sürdürülebilir hale getirmeyi de beraberinde getirmektedir. Yapılan çalışmalar ile Türkiye’de bu potansiyelin korunması ve ülke turizminde bu potansiyelin payının arttırılması sağlanmakla birlikte ekonomik kazancın arttırılması da hedeflenmektedir. Kontrollü ve planlı bir özelliğe sahip olmasıyla birlikte çok çeşitli hizmete sahip olan alternatif turizm önümüzdeki yıllarda turizm ile ilgili sorunlara bir çözüm yolu olması açısından büyük önem atfedilmektedir (Altanlar, 2007, s.7). Bu kapsamda hali hazırda Türkiye’de gerçekleştirilen alternatif turizm türlerine bakıldığında;

- Aışveriş Turizmi
- Av Turizmi
- Botanik Turizmi
- Çiftlik Turizmi
- Dağ Turizmi
- Eko Turizm
- Etkinlik Turizmi

- İnanç Turizmi
- Kamp ve Karavan Turizmi
- Kırsal Turizm
- Kış Turizmi
- Korunan Alan Turizmi
- Kongre Turizmi
- Kültür Turizmi
- Macera Turizmi
- Mağara Turizmi
- Sağlık Turizmi
- Yat Turizmi
- Yayla Turizmi gibi turizm çeşitleri sayılabilmektedir.

Ülkenin coğrafi bölgelerinin çeşitlilik göstermesi, kültürel anlamda farklı özelliklere sahip olması bu durumun tespiti turizm alanında önemli katkılara neden olacaktır (Gülbahar, 2009, s.164). Bu kapsamda ülkemizde yapılan ve araştırma konusu ve yeri ile alakalı olan bazı alternatif turizm türlerinin açıklaması aşağıda yapılmıştır.

Doğa turizmi

Doğa kapsamın da yapılan birçok etkinlik turizm etkinliği olarak ifade edilmektedir. Söz konusu bu etkinliklerin bir kısmı birbirinden farklı olması bulundukları bölgenin farklılığından kaynaklanmakla birlikte bölgesel olarak geliştirilme çabası kapsamında değerlendirilmektedirler. Doğa kapsamında yapılan turizm faaliyetleri genellikle doğal güzellikler, kültürel faaliyetler, vahşi yaşam ve aslını yitirmemiş güzellikler olarak ifade edilmektedir (Kozak ve Bahçe, 2012, s.170).

Doğal çevrenin korunmasını teşvik eden ve tabiat kaynakları üzerine kurulu olan doğa turizmi alternatif turizmin bir türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu turizm çeşidinde doğal kaynakların uygun olarak korunmasının sağlanması ile birlikte gezintiye çıkan turistin eğlenmesi ve zaman geçirmesi, moral bulması imkânı sağlanmaktadır. Dolayısı ile bu tür etkinlikler yapılırken o yörenin iklim özellikleri, coğrafi yapısı, turizm faaliyetlerine uygun olup olmadığı durumu birinci öncelik olarak değerlendirilmekte olup hava durumu ve iklimsel bilgilerde değerlendirilmektedir. Bu faaliyetler yürütülürken bu faaliyetlerin sürdürülebilmesi için doğaya uygun saygılı, tahrip etmeden planlı ve programlı bir şekilde hareket edilmesi de önem arz etmektedir

(Parladır, 2013, s.22). Ayrıca son yıllarda salgın hastalıklar, küresel ısınma gibi nedenler tatil kavramı ile ilgili değişimlere neden olmuş bu durum da doğa turizmine olan ilgiyi arttırmıştır (Genç ve ark., 2021, s.104).

Türkiye’de doğa turizmi diğer turizm çeşitleri ile kıyaslandığında aslında aralarında pek bir farkın olmadığı söylenmektedir. Doğa turizmi, doğal unsurlara zarar verilmeden turistlerin eğlenmelerini, kendi kendini yenilenmelerini, dinlenme ve konaklamalarını sağlayan bir turizm türü olarak ifade edilmektedir. Tabiatın keşfedilmesi konusunda adı sıkça zikredilen doğa turizmi Türkiye’de de son zamanlarda popüler bir hal almıştır. Ülkede doğa turizmi kapsamında yapılan etkinlikler genel olarak milli Parklar, tabiat Koruma alanları, tabiat anıtları ve tabiat parkları gibi alanları kapsamaktadır. Bu alanların yanında çevre koruma bölgeleri, sit alanları, göller, dağlar, kıyılar, yaylalar, kanyonlar, akarsular da gezilip görülen yerler arasında sayılabilir. Bu doğal güzelliklerin ileriki kuşaklara aktarılması noktasında ve geliştirilmesi çerçevesinde ilgili bakanlık doğa turizmine yönelik rota ve etkinlikleri içinde barındıran 81 ilde doğa turizmi kapsamında 527 alan oluşturmuştur (TODEG, 2010, s.47).

Kırsal turizm

Kırsal alanda yapılan etkinliklerin birçoğunu ifade eden kavram kırsal turizmdir. Genel olarak zirai ve ormancılık faaliyetleri yürütülen kırsal alanda son zamanlarda turizm faaliyetleri alanı olarak kullanılması önemli bir ekonomik kazanç halini almıştır. Bu turizm çeşidi doğal çevre ve tarımı benimseyen bir etkinlik olarak ifade edilmektedir (Aslan, 2017, s.3). Kentte yaşayan bireyler geçmiş dönemlerde eş, dost, akraba ziyaretleri veya günübirlik piknik gezi gibi amaçlar ile kırsal alanlara seyahat etmekteydiler. Günümüzde ise bu durum daha çok stresten uzak durma, doğal hayatı yaşama, özgür olma durumlarından dolayı kırsal alanlara doğru bir seyahat etme durumu içerisinde dirler. Bu durum karşısında oluşan talep yoğunluğu alternatif turizmin bir çeşidi olan kırsal turizmin gelişimine olumlu yönde etkide bulunmuştur (Uçar, 2010. s.9).

Türkiye’de kırsal turizm açısından zengin bir doğaya sahip olmakla birlikte doğal ve kültürel imkânların gelişim göstermesi ile önemli ölçüde ilerleme sağlamıştır. Söz konusu alanda potansiyelin geliştirilmesi kapsamında bazı çalışmalar ve devlet destekli projeler yürütülmektedir. Turist kazanmak ve uygun ortamın sağlanması adına projelendirilen ve projenin gerçekleştiği Dadalı köyü projesi buna örnek bir proje olarak ifade edilebilmektedir. Düzce iline bağlı bu köyün proje kapsamında tarım ve

hayvancılık faaliyeti yürüten bu köyün el değmemiş doğası olduğu gibi korunmuş ve proje kapsamında örnek köy olarak ilan edilmiştir. Bu kapsamda turizm faaliyetlerinin arttırılması ve geliştirilmesi çerçevesinde bazı alanlarda karavanların park edilmesi, çadırların kurulması, butik otel ve pansiyonculuğun özendirilmesi noktasında kırsal turizmin geliştirilmesi çalışması yürütülmektedir (Soykan, 2003; Aslan, 2017, s.21).

Kültür turizmi

Bu turizm çeşidi bireylerin kültürel olarak zengin buldukları yerlere seyahat etmeleri, farklı kültürel değerlerle tanışmak, onlarla iletişim sağlamak, bilinmeyen öğrenme merakı kapsamında hatıralar oluşturmak amacı ile yapmış oldukları seyahat faaliyetleridir. Bir diğer ifade ile sanat eserlerini görme, kültürel değerleri tanıma, mimari yapıları inceleme dolayısıyla kültürel mirasın somut ve soyut yönlerini bir bütün olarak paylaşmak ve tanımayı amaç edinen seyahatler olarak ifade edilebilir (Kodaş ve Ersöz, 2012, s.170). Bu turizm türü genel olarak özel bir ilgiye dayalı bir faaliyet olduğundan dolayı daha yavaş bir gelişim seyri içerisinde olmaktadır.

Türkiye’de kültür turizmi kültürel mirasın korunması ve devamlılığının sağlanması açısından önemli olanakları barındırmakla birlikte gelişme seyri düşük ve kapasite olarak küçük ölçekli yerleşim yerlerinin istihdam ve yatırım alanında ekonomik kazanç elde etmesi açısından da önem arz etmektedir. Bunu yanında unutulmaya yüz tutmuş el sanatları ve geleneksel üretim modellerinin ortadan kalkmasını engelleme noktasında da faydalı bir faaliyet olarak görülmektedir (Baykan, 2007).

Etkinlik turizmi

Bireylerin durağan yaşam tarzı karşısında yoğun çalışma yükü, olumsuz çevresel etkiler nedeni ile yorgun ve psikolojik olarak rahatsız bir ruh halinin bu olumsuzlukları üzerinden atma adına, sağlıklı bir beden ve ruh haline kavuşma kapsamında yaşamdan zevk alma ve eğlenme faaliyetlerini yürütme durumu bir ihtiyaç olarak etkinlik turizmini ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda boş zamanın değerlendirilmesi noktasında planlı ve isteğe bağlı oluşturulan rekreasyon faaliyetleri etkinlik turizmini kapsamaktadır. Etkinlik turizmi kapsamında kutlamalar yapılmakta, festivaller düzenlenmekte, fuarlar ve şöenler organize edilmektedir (Çelik, 2009, s.43).

2. MİLLİ PARKLAR VE TURİZM

2.1. Milli Park Kavramı

Doğal değerlerin, biyolojik çeşitliliğin, ekosistemin ve bunlarla beraber kültürel ve tarihi varlıkların korunması amacı ile bazı tedbirlerin alınması, çeşitli yöntemlerin geliştirilmesi; korunması gereken alanlar içerisinde bulunan milli park kavramını ortaya çıkarmıştır (Kılıç, 2018, s.41). Dünya üzerinde farklı ülkelerde ve farklı yerlerde ortaya konulan çalışmalar kapsamında korunmasının şart olduğu ve söz konusu yerlerin gelecek nesillere aktarılması gerekliliği ile ilgili tespitler yeni yerlerin milli park ilan edilmesine zemin hazırlamıştır. Bu durum dünya genelinde hız kazanmış olmakla birlikte günümüzde de önem arz etmektedir. Doğa koruma alanları kapsamında milli parklar korunacak kategorilerde birinci sırada yer almakla birlikte ulusal ve uluslararası kaynakların korunması, gelecek nesillere aktarılması bunun yanı sıra bu kaynak ve değerlerin turistik, bilimsel, rekreasyon ve eğitsel olarak değerlendirilmesi ve bu şekilde söz konusu varlıklardan faydalanılması milli parkların önemli bir konuma taşınmasına zemin hazırlamaktadır (Gültekinler, 2018; Kılıç, 2018, s.41).

Milli park kavramı ile ilgili ilk çalışmalar sanatla uğraşan bir ressam olan Amerika'lı George Catlin tarafından hayata geçirilmiştir. Bu kişi Kuzey Amerika'da yerlilerin yaşamış olduğu yerlere giderek onların yaşayışlarını ve kültürlerini resmederek yaşam tarzları ve kültürel değerleri ile ilgili bilgilere sahip olmuştur. Bu seyahatlerinde insanların yayılcı politikalarının doğal yaşama, tabiata ve yaban hayatına zarar vereceğini düşünerek bu durumdan endişe duymuştur. Bu sebepten dolayı söz konusu tabiat alanlarının doğal yaşamın devlet politikası gereği korunması gerektiği kanısına varmış olup Amerika da yaşayan yerlilerin bulunduğu doğal yaşam alanlarını ve Catlin ovasının korunması için bir ulus parkı oluşturulması için girişimde bulunmuştur (Kılıç, 2018, s.42). Bu girişim neticesinde korunması gereken alanlar hareketinin ilham kaynağı olan ve ilk başlangıç olarak kabul edilen Yellowstone 1 Mart 1872'de dünyanın ve Amerika'nın ilk ulusal parkı olmuştur (Çelik ve ark., 2015, s.401).

Milli park kavramının ortaya çıkışı ve milli parkların oluşum süreci ile ilgili Amerika'da yaşayan milli park fikrinin babası olarak ifade edilen John Muir ve süreç içerisinde siyasi olarak bu fikre destek çıkan Theodore Rossevelt, bu fikre ekonomik olarak desteklerini esirgemeyen zengin bir iş adamı olan Stephen Mather adlı kişilerinde

önemli katkı ve destekleri olmuştur (Kılıç, 2018, s.42). Bu gelişmeler çerçevesinde milli park konusu ile ilgili ilk çalışmaların somut verilerini Amerika ortaya koymuştur. Bu kapsamda Kaliforniya eyaletinde bulunan ve turistik olarak ziyaretçilerin yoğun ilgisine maruz kalan Yosemite Vadisi kayalıkları, şelaleleri ve doğal güzelliklerinin korunması amacıyla bazı tedbirler alınmıştır. Amerika başkanı Abraham Lincoln halkın faydalanabileceği, tatilini yapacağı, bu güzellikleri geleceğe aktarmak için söz konusu yer için bazı tedbirler uygulayarak burayı 1864 yılında devlet parkı haline getirmiştir. Devlet parkı ünvanını alması ile Yosemite Amerikanın ilk milli parkı olmazken bu çalışma neticesinde bitki örtüsü, şelale, gayzer ve hayvan toplulukları ile muazzam bir güzellikte bulunan Yellowstone için çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde 1872 yılında Amerika'nın ve dünyanın ilk milli parkı ünvanını Yellowstone almıştır (Kılıç, 2018, s.42). Daha sonraki süreçte Amerika'da milli parkların sayısı artmış olup bu durumdan dolayı 1916 yılında Amerika Milli Parklar Servisi adı altında korunması gereken doğal alanlar ile ilgili çalışma yapan bir birim kurulmuştur (Çelik ver ark., 2015, s. 410).

Milli Park kavramını ortaya çıkması ve ilk milli parkların belirlenmesi ile birlikte dünyada yeni rezerv alanları ve milli parkların ilan edilmesine zemin hazırlamıştır. Bu kavramın ilk Amerikalılar tarafından ortaya çıkarılması kendileri için bir övünç kaynağı olarak görülmüştür. Her ne kadar milli parkların oluşum sürecinde göz önünde bulundurulmuş kriterler çevresel değer ve bakir bölgeler gibi durumlar olsa da Amerika için genel olarak büyüyen milliyetçiliğin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerika'da yaşanan iç savaş neticesinde bir strateji gereği korunma ihtiyacı hasıl olmuş ve bu durumun ulusal kimliğe de bir yansıması olmuştur. Ortaya çıkan bu yansıma ve etkiler Yellowstone milli parkının kurulmasını aksatmıştır. Milli parkların ulusal kültürü simgelediği, ulusal kimlik ve karakter hakkında bilgi verdiği için bilinçli olarak milli parkın kurulması geciktirilmiştir (Kılıç, 2018, s.43).

Milli parkların kurulması ile ilgili temel olarak aşağıdaki hususlar etkili olmaktadır (Kılıç, 2018, s.44);

- Bozulmamış, saf olan doğayı, doğal kaynakları, kültürel geçmişi korumak,
- Ekosistemin bütünlüğünü sağlamak,
- Canlıların doğal ortamının bozulmasının önüne geçmek, göç yollarını korumak,
- Bölgeyi ziyaret edenlerin söz konusu yerlere zarar vermesini önlemekle birlikte kültürel, sportif ve eğlenceye yönelik kazanımda bulunmalarını sağlamak,

- Yerel halkın ve toplulukların temel hak ve gereksinimlerini korumak ve zarar verilmesinin önüne geçmek,
- Ekonomik bir kazanç sağlamak gibi faktörler etkili olmaktadır.

Bu kapsamda milli park kavramı ile ilgili uluslararası tanımlara baktığımızda ilk olarak 1933 yılında gerçekleştirilen “Afrika’nın Flora ve Faunası’nın Korunması Kongresi”nde ortaya konulduğu görülmüştür. Bu kongrede Milli Park tanımında şu ifadeler kullanılmıştır. Milli Park: “Devlet denetimi altında ve sınırları yetkili organlar dışında hiçbir biçimde değiştirilemeyecek, doğal öğeleri yapısında taşıyan, toplumun beğenisi yönünde estetik, jeolojik, prehistorik, arkeolojik nesneleri içeren; flora, fauna ve bilimsel değerdeki doğal varlıkların korunması amacıyla ayrılmış alanlardır.” Bu şekilde yapılan tanım kapsamında milli parkların kurulmasındaki asıl amaç doğal kaynakların korunmasıdır. Ortaya konulan bu hassasiyetle birlikte milli parklar aslında bir turizm faaliyeti olarak ta önemli arz etmektedir. Ortaya çıkan gelişmeler ile birlikte son zamanlarda yerel halkında doğru karar verilmesi adına söz konusu sürecin içinde tutulması, milli parkların sadece korunan alanlar olarak kalmasından ziyade ekonomik bir getiri olarak düşünülmesi bu kapsamda sürdürülebilir bir politika olarak karşımıza çıkması modern milli park düşüncesinin benimsenmesine yol açmıştır (Kervankıran, Eryılmaz, 2014, s.30).

2.2. Milli Parkların Tarihsel Gelişimi

Milli park kavramının ve bu kavramı oluşturan düşüncesinin kökenlerine baktığımızda çok eskilere dayanan bir tarihi olduğunu görmekteyiz. Bu düşünce ile birlikte insanlık tarihi boyunca ilkel toplumlardan, yerleşik topluma geçildiği ana kadar insanlar hep yaşamış olduğu çevrenin, doğanın ve ortamın korunması adına bazı davranışlarda bulunmuş ve koruma güdüsü ile hareket etmişlerdir. Bu çerçevede tam anlamı ile doğa koruma kavramı adı altında olmasa bile bu manada bazı davranışlarda bulunmuşlardır. Batı toplumlarında doğa koruma alanlarının oluşturulması, milli parkların kurulması 500 yıldan uzun bir tarihe dayandığı söylenilmektedir. Bununla birlikte milli park kavramının ve düşüncesinin ortaya çıkmasının gelişen ülkelerin tabiat anıtlarını koruması ve Amerika’nın 19. yüzyılda yaban hayatı üzerindeki olumsuz etkiyi kaldırması amacı ile uygulamaya koyduğu koruma politikası gereği yapmış olduğu çalışmalar etkili olmuştur (Düzgüneş, 2015, s.32). Bu kapsamda yukarıda da ifade edildiği üzere 19. yüzyılda doğa koruma alanlarının oluşturulmasında öncülük eden ve

ilk milli parkları oluşturan ülke Amerika olmakla birlikte dünyaya da yayılmasına öncülük etmiştir (Çolak, 2010, s.210). Bu kapsamda milli parkların kuruluşu ve gelişimi ile ilgili 4 dönemden bahsedilebilir. Söz konusu dönemler;

19. yüzyıl sonu olan başlangıç dönemi: İnsanların 17. yüzyılda doğal güzelliklere ve doğaya iyi bir bakış açısı ile yaklaşmadıkları bu durumun 18. yüzyılda değişerek, insanların sadece yaşamış oldukları çevreden ziyade doğal ortam üzerinde de davranışsal olarak kontrol altına alındığı ifade edilmektedir. Doğal alana karşı insanların takındığı bu durum yani insanların davranışlarının kontrol altına alınması durumu doğaya karşı saygılı olma politikası Nicholson Lord tarafından natüralizm olarak ifade edilmektedir. Bu yaklaşım ile beraber dönemin ressam ve yazarları doğa temalı eserler yapmaya başlamışlardır (Yücel ve Babuş, 2005, s.157).

Daha sonraki dönemlerde insanlarda oluşan bu bilinç artarak gelişmiş, doğaya karşı koruma politikaları daha fazla önem kazanmıştır. Bu düşünce çerçevesinde insanların yaşam alanlarına yakın olan ve insanlar tarafından kullanılan yerler doğal tahribat görmemesi adına koruma altına alınmışlardır. Bu koruma düşüncesi ilk olarak 19. yüzyıl sonlarında Amerika’da doğa koruma alanları kapsamında milli park anlayışının ortaya çıkmasına vesile olmuştur (Yücel ve Babuş, 2005, s.157).

Amerika’da ortaya çıkan bu görüşle birlikte milli park kavramı tüm dünyada kabul görmüş ve diğer ülkelere de yayılmakla birlikte diğer ülkeler milli park oluşturmaya başlamışlardır. Bunlar 1885 yılında Kanada’da, 1879 yılında Avustralya’da, 1898 yılında Meksika’da, 1897 yılında Yeni Zelanda’da milli parklar kurulmuştur. Kurulan milli parklar Avrupa da ise daha çok bilimsel faaliyetler kapsamında ortaya çıkmıştır. Bu milli parklara örnek olarak 1909 yılında İsveç, 1914 yılında İsviçre milli parklarını kurmuşlardır. Dünya genelinde 20. yüzyıl başında toplamda 40 milli park ilan yapılmıştır. Bu milli parkların 11’i Avrupa’da bulunmakta ve bu sayı dünya genelinde 1950’li yıllara kadar 300’e çıkmıştır (Demir, 2001, s.32).

1945 ve 1970 yılları arasındaki kurumsallaşma dönemi: Tarihsel gelişim sürecinde ikinci dönem olan bu dönemde ortaya çıkan en önemli gelişme 1948 yılında UNESCO’nun çalışmaları kapsamında doğa koruma bilincinin ve milli park düşüncesinin dünya geneline yayılması, geliştirilmesi ve genele yayılması, örnek olması adına “Uluslararası Doğa Koruma Birliği’nin” (IUCN) kurulması olmuştur. Bu birliğin kurulması ile birlikte doğal alanın korunması fikri sistematik bir hal almış, ortaya konulacak koruma uygulamaları başlıklar altında toplanmış ve kategorilere ayrılmıştır (Kervankıran, 2014, s.82).

1970 ve 1990'lı yıllar arasındaki dönemi kapsayan istikrar dönemi: Üçüncü dönemde Amerika tarafından ilki 1962 yılı, ikincisi ise 1972 yılında olmak üzere iki adet Dünya Milli Parklar Kongresi düzenlenmiştir. Bu kongrelerde Uluslararası Doğa Koruma Birliği tarafından geliştirilen ve birçok ülke tarafından uygulanan 10 koruma sınıfı olarak ifade edilen; Doğa Anıtları, Antropolojik Rezervler, Peyzaj Koruma Alanları, Bilimsel Rezervler, Milli Parklar, Doğa Koruma Rezervleri, Kaynak Rezervleri, Biyosfer Rezervleri, Çok Yönlü Kullanım Alanları, Dünya Miras Alanları gibi sınıflamalar ortaya konulmuştur (Yücel ve Babuş, 2005, s.159).

1990 yılı ve sonrasını kapsayan yakınlaşma dönemi: Soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte dünya genelinde iletişim kanallarının açılması, Sovyet birliğinin parçalanması ülkeler arası fikir ve bilgi alışverişinin yoğunlaşmasına zemin hazırlamıştır. Dünya genelinde oluşan bu yumuşama iklimi ülkeler arası sözleşmeler ve antlaşmaların imzalanmasının önünü açmıştır. Bu dönemde 140 ülkeden 1.690 delegenin katılmış olduğu Venezüella başkenti olan Caracas'ta 1992 yılında 4. Dünya Milli Parklar Kongresi düzenlenmiştir. Yapılan bu çalışmalar neticesinde günümüz dünyasında 7000 adet milli park bulunmaktadır (DHA, 2022). Dünya genelinde bulunan milli parkların en ünlü olanlarının bir kısmı ve bulunmuş oldukları bölge aşağıdaki Tablo 2.1'de gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Dünyada Öne Çıkan Milli Parklar

Amerika Kıtası	Avrupa Kıtası	Afrika Kıtası	Asya Kıtası	Pasifik Kıtası
Iguazu Milli Parkı (Arjantin)	Pitvicegöller Milli Parkı (Hırvatistan)	Serengeti, Kilimanjaro Milli Parkları (Tanzanya)	Chitwan Milli Parkı (Nepal)	Fuji-Hakone- Izu Milli Parkı (Japonya)
YosemitE Milli Parkı, Büyük Kanyon, Yellowstone Milli Parkı (ABD)	Göreme Milli Parkı (Türkiye)	Etosha Milli Parkı (Namibya)	Komodo Milli Parkı (Endonezya)	Büyük Set Resifi Denizi Parkı (Avustralya)
Ekvadorlguachu Milli Parkı (Brezilya)		Kruger Milli Parkı (Güney Afrika)	Kaziranga Milli Parkı (Hindistan)	Fiordland Milli Parkı (Yeni Zelanda)
Isla Bastimentos Ulusal Deniz Parkı (Panama)			Cuvaygou Milli Parkı (Çin)	
Torres Del Paine Milli Parkı (Şili)				
Galapagos Milli Parkı (Ekvador)				

Kaynak: Anadolu Ajansı (2018)

2.3. Türkiye’de Milli Parkların Gelişimi

Doğal ve biyolojik birçok varlığa ev sahipliği yapan ve bu alanda zengin bir çeşitliliğe sahip olan ülkemizde doğa koruma alanları ile ilgili çalışmalar Osmanlı Devleti’ne kadar uzanmaktadır. Doğa koruma ile ilgili yapılan çalışmalar çevre ile ilgili gelişmelerinde etkisi ile Tanzimat’tan sonra ortaya çıkmıştır. 1858 yılında Arazi Kanunu, 1870 yılında Orman Nizamnamesi, 1876 yılında Medeni Hukuk gibi ortaya konulan bazı kanunlar söz konusu doğa koruma ile ilgili alanlarda gelişmelerin yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Bu gelişmeler ile günümüzdeki anlam ve önemi ile doğa koruma alanları ile ilgili çalışma ve koruma bölgelerinin ilanı ile ilgili hususların konuşulması ve bununla ilgili çalışmaların yürütülmesi 1940’lı yıllara dayanmaktadır (Avgan, 2003, s.61; Yeşil, 2016).

Doğa koruma alanları ile ilgili ilk çalışma 1948 yılında Prof. Selahattin İnal tarafından yayınlanan “Doğa Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız” adlı eserde Milli Park kavramı kullanılmıştır. 1956 yılında 6831 sayılı Orman kanunu ile Milli Park kavramı mevzuatta kullanılmış ve daha sonrasında Zekai Bayer tarafından yapılan çalışmalar neticesinde “Milli Parklar Şubesinin” kuruluşu sağlanmıştır. Ortaya çıkan bu gelişmeler neticesinde 1983 yılında çıkan 2873 sayılı milli parklar kanunu ve 1986 yılında çıkan Milli Parklar Yönetmeliğinde korunması gereken alanlar ile ilgili geniş kapsamlı ve yeni düzenlemeler ortaya konmuştur. Ülkemizde Milli parkların gelişim ve kuruluşu ile ilgili yapılan çalışmalara baktığımızda bu konu ile ilgili ilk çalışmalara öncülük eden Zekai Bayer bu süreci 5 döneme ayırmış ve bu şekilde incelemiştir (Bayer, 1993; Avgan, 2003, s.61).

Birinci dönem: 1958-1976 yılları arasındaki dönem

Bu dönemde 1948 yılında Prof. Selahattin İnal tarafından yayınlanan “Doğa Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız” adlı eserde kullandığı “Milli Park” kavramı daha güçlü bir şekilde dile getirilmiş ve 6831 sayılı Orman Kanunun 25. Maddesi kapsamında söz konusu kavram resmi olarak uygulama alanına kavuşmuştur (Çetinkaya, 2008, s.61). 1958 yılında Orman Genel Müdürlüğü himayesinde 6. Şube tarafından Milli Park ile ilgili çalışmalar yürütülmüş ve bu çalışmalar neticesinde 1958 yılından sonra Milli Parklar kurulmuştur. Milli parklar dairesi tarafından;

- 1958 yılında Karatepe-Aslantaş ve Yozgat Çamlığı Milli Parkı,
- 1959 yılında Soğuksu ve Manyas Kuş Cenneti Milli Parkı,

- 1961 yılında Uludağ Milli Parkı,
- 1965 yılında Yedi Göller Milli Parkı,
- 1966 yılında Dilek Yarımadası Milli Parkı,
- 1968 yılında Spil Dağı Milli Parkı,
- 1969 yılında Kızıldağ Milli Parkı kurulmuştur.

Bu kurulan parkların yanında yine aynı dönemi takip eden süreç içerisinde Devlet Planlama Teşkilatı koordinesinde 1967 yılında Milli Parklar Heyeti ve bakanlıklar arasında oluşturulan çalışmalar neticesinde;

- 1970 yılında Termessos ve Kovada Milli Parkı,
- 1971 yılında Munzur Vadisi Milli Parkı,
- 1972 yılında Sahil Beydağları Milli Parkı,
- 1973 yılında Gelibolu Dağları ve Köprülü Kanyon Milli Parkı kurulmuştur

(Çetinkaya, 2008, s.62).

İkinci dönem: 1976-1980 yılları arasındaki dönem

Bu dönemde Orman Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 1595 sayılı kanunun 3. Maddesinin 25. ve 26. fıkraları ve yine aynı kanunun 12. maddesi dayanak gösterilmek sureti ile Orman Bakanlığı bünyesinde 17.02.1976 tarihinde Milli Parklar ve Avcılık Genel Müdürlüğünün kurulması ile korunacak alanlar ile ilgili yeni bir döneme geçiş sağlanmıştır. Yaşanan bu gelişmeler kapsamında Milli Parklar ve Avcılık Genel Müdürlüğü ülkemizde milli parklar ile ilgili bazı kriterler belirlemiş ve çeşitli yol haritaları açıklamıştır. Ortaya çıkan bu çalışmalar neticesinde söz konusu kurum aşağıdaki görev ve sorumlulukları üstlenmiştir (Çetinkaya, 2008, s.62).

- Doğa koruma alanları kapsamında ortaya konulacak Milli Parklar ile ilgili işletme, planlama, planlamanın yürütülmesi, uygulanması, tanıtımın yapılması ve denetimin sağlanması, kurumlar ile ilgili koordinasyonun sağlanması gibi işlemleri yerine getirmek,
- Korunacak yerlerde kurulacak olan tesislerin ortaya konulan planlamaya uygunluğu, izin ve irtifak ile ilgili işlemlerin usul ve esasa uygunluğu gibi durumların denetimi ve yürütülmesi,
- Ormanlarda kurulacak dinlenme yerleri ve benzeri alanların planlama ve projelendirme ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek, denetimlerini sağlamak,
- Türkiye’de bulunan bütün avlanılan yerlerin işletilmesi, kurulumu ve buna ait usul ve esasların tespitini sağlamak gibi sorumluluklar üstlenmiştir.

- 1976 yılında Ilgaz Dağı Milli Parkı kurulumu da sağlanmıştır.

Üçüncü dönem: 1980-1983 yılları arasındaki dönem

Kısa bir zaman zarfını kapsayan bu dönemde Tarım ve Ormancılık Bakanlığı kaldırılmıştır. Tarım ve Ormancılık Bakanlığı kaldırıldıktan sonra yerine Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı kurulmuştur. Kurulan yeni bakanlık ile Orman Genel Müdürlüğü himayesinde bulunan Milli Parklar Dairesi korunacak alanlar ile ilgili çalışmaları yürütmüştür. Yürütülen çalışmalar neticesinde 1981 yılında Başkomutanlık Milli Parkı kurulmuştur (Çetinkaya, 2008, s.62).

Dördüncü dönem: 1983-1991 yılları arasındaki dönem

Dördüncü dönem olarak ifade edilen bu dönemde Milli Parklar Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1993 yılında yürürlüğe konulan bu kanun milli parklar ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Dolayısı ile daha sistemli ve düzenli bir şekilde Milli Parkların kuruluşu sağlanmıştır (Çetinkaya, 2008, s.63).

Milli Park Kanunu çerçevesinde ve bu dönemde;

- 1986 yılında Göreme Milli Parkı,
- 1987 yılında Maçka Altındere Milli Parkı,
- 1988 yılında Boğazköy Alacahöyük ve Nemrut Dağı Milli Parkı

kurulmuştur.

Beşinci dönem: 1991 ve sonraki yılları kapsayan dönem

Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı süreç içinde tekrardan kaldırılması ile birlikte 1991 yılında Orman Bakanlığı tekrardan kurulmuştur. Orman Bakanlığına bağlı bir kuruluş olarak Milli Parklar Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Kurulan bu yeni genel müdürlük ile yeni milli parklar da kurulmuştur. Kurulan yeni Milli Parklar (Çetinkaya, 2008, s.63);

- 1993 yılında Beyşehir Gölü Milli Parkı,
- 1994 yılında Kaz Dağı, Kaçkar Dağı, Hatila Vadisi, Altın Beşik Mağarası Milli Parkı,
- 1995 yılında Honoz Dağı, Aladağlar Milli Parkı,
- 1996 yılında Marmaris, Saklıkent, Troya Milli Parkı,
- 2000 yılında Küre Dağları Milli Parkı,
- 2004 yılında Sarıkamış-Allahuekber Dağları, Ağrı Dağı Milli Parkı,

- 2005 yılında Gala Gölü Milli Parkı,
- 2006 yılında Sultan Sazlığı Milli Parkı,
- 2007 yılında Tek Tek Dağları Milli Parkı,
- 2009 yılında Yumurtalık Lagünü, Nene Hatun Tarihi Milli Parkı,
- 2015 yılında Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı,
- 2016 yılında Koop Dağı Müdafaası Tarihi Milli Parkı,
- 2018 yılında Malazgirt Meydan Muharebesi, İstiklal Yolu Tarihi Milli Parkı,
- 2019 yılında Botan Vadisi Milli Parkı,
- 2020 yılında Hakkâri Cilo ve Sat Dağları Milli Parkı,
- 2021 yılında Sarıçalı Dağı Milli Parkı kurulmuştur (Demir, 2001, s. 37).
- 2022 yılında Derebucak Çamlık Mağaraları Milli Parkı ve Abant Gölü Milli Parkı kurulmuştur (DKMPGM, 2022).

Yukarıda ifade edilen beş döneme baktığımızda ve bu dönemlerde kurulan milli park sayısını incelediğimizde ülkemizde sayısal olarak en az milli park kurulan dönemler ikinci dönem ve üçüncü dönem olarak görülmektedir. En fazla milli parkın kurulduğu dönem ise son dönem olan beşinci dönemdir. Türkiye’de korunan alan statüsünde bulunan ve ilk korunan alan olarak 1958 yılında ilan edilen bölge “Yozgat Çamlığı Milli Parkı” alanıdır. En son ilan edilen milli park ise 2021 yılında Sarıçalı Dağı Milli Parkı’dır. Günümüzde tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de milli parkların öneminin anlaşılması, turizmdeki değerinin farkına varılması uluslararası çalışmaların yapılması ve ülkemizde bazı projelerinde yürütülmesine vesile olmuştur. Bu kapsamda 1969 ve 1970 yılları arasında korunması gereken bazı alanlar ile ilgili “Milli Park Uzun Devreli Gelişme Planları” Türk ve Amerikalı uzmanlar tarafından hayata geçirilmiştir (Çetinkaya, 2008, s.64).

Korunan alan statüsünde bulunan ve 1958 yılında milli park ilan edilen Yozgat Çamlığı Milli Parkı ilanından sonra günümüze gelene dek geçen süre içerisinde ilan edilen milli park sayısı 45’in üzerine çıkmıştır. Korunan alanlar kapsamında, yani Milli Park, Tabiat Parkı, Tabiat Koruma Alanı, Tabiat Anıtı, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası gibi 5 kriterdeki toplam korunan alan bazında değerlendirme yapılacak olursa söz konusu sayı 31.12.2020 tarihi itibarı ile 525 adet korunan alan bulunmaktadır (Yücel ve Babuş, 2005, s.21). 2022 yılı itibarıyla ülkemizde toplam 48 adet milli park bulunmakta ve bunların toplam alanı 907520 hektarlık alanı kapsamaktadır. Dolayısı ile Türkiye’de korunan alanlara baktığımızda alan büyüklükleri arasında milli parklar, ikinci büyük

alana sahip bir sırada yer almaktadır. Korunan alanlar arasında en büyük alana sahip olan korunan alan ise Yaban Hayatı Geliştirme Sahasıdır. En küçük alana sahip olan korunan alan ise Tabiat Parkı'dır (DKMPGM, 2022).

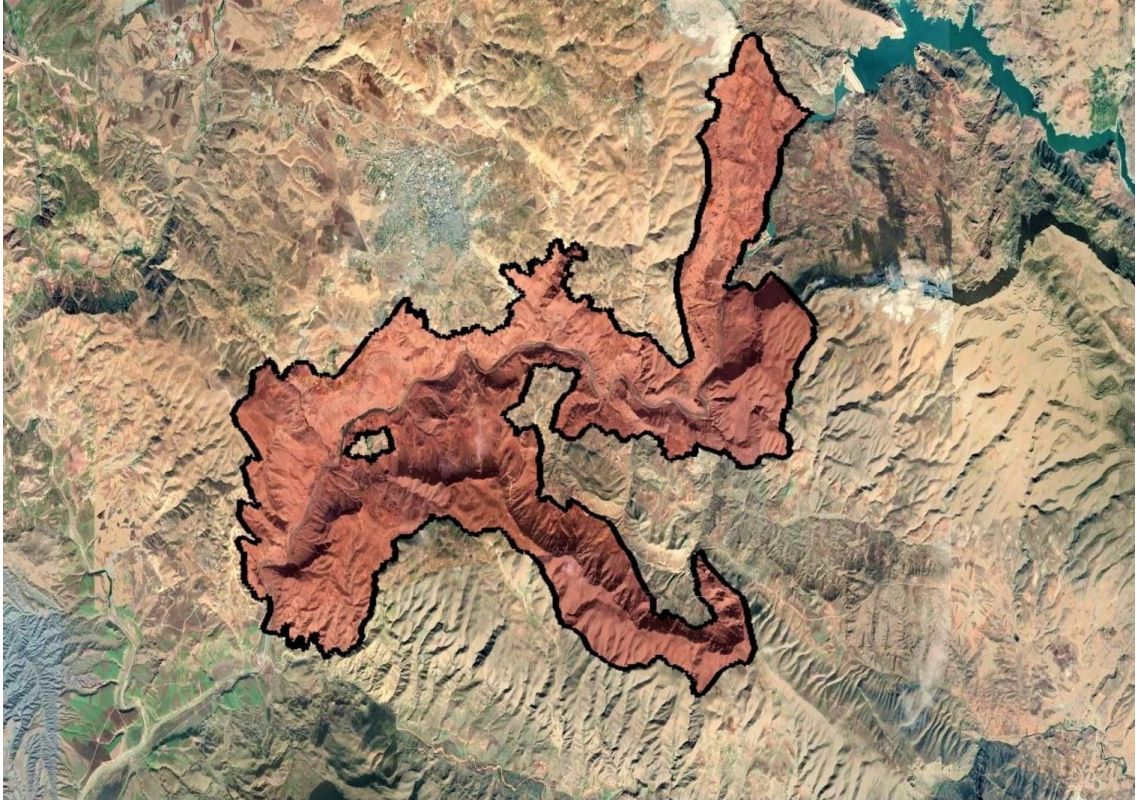
Ülkemizde Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü bünyesindeki korunan alanlara yapılan ziyaretler ile ilgili elde edilen verilere bakıldığında söz konusu yerlerin 2022 yılı başı itibari ile 52 milyonu aşkın bir ziyaretçi akınına uğradığı ifade edilmektedir (DHA, 2022). Dolayısıyla gerek kültürel anlamada gerekse de Turizm potansiyeli kapsamında doğa koruma alanlarının ne denli öneme sahip olduğu ve bu tür alanların korunması ile ilgili gerekli hassasiyetin sağlanması gerekliliği bir kere daha karşımıza çıkmaktadır.

2.4. Botan Vadisi Milli Parkı

Siirt il sınırlarında bulunan Botan Vadisi Milli Parkı, Bitlis ili güneyinde bulunan sarp ve yüksek dağların eteğinden başlayarak Dicle Vadisine uzanır. Botan Vadisi 2019 yılında milli park olarak ilan edilmiştir. İl merkezine en yakın 3 km, en uzak 19 km mesafededir (DKMPGM, 2020).

2.4.1. Yasal statüsü

Siirt il merkezi sınırları ile Eruh ve Tillo İlçeleri sınırları içerisinde bulunan Botan Vadisi Milli Parkı; bulunduğu alan ve iklim yapısı, içerisinde barındırdığı doğal ve tabii çeşitlilik, kaynak değerleri nedeni ile söz konusu alanın korunması gerekliliği kapsamında 14.08.2019 yılı 1421 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı çerçevesinde 15.08.2019 tarihinde yayımlanan 30859 sayılı Resmî Gazete ile Milli Park ilan edilmiştir. Siirt Botan Vadisi Milli Parkı Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde 14. Bölge Müdürlüğü'nün sorumluluğunda Siirt Orman İşletme Müdürlüğüne bağlı olarak Milli Park ilan edilmiştir (DKMPGM, 2020). Şekil 2.1 de Siirt Botan Vadisi Milli Parkı uygun görüntüsü gösterilmiştir.

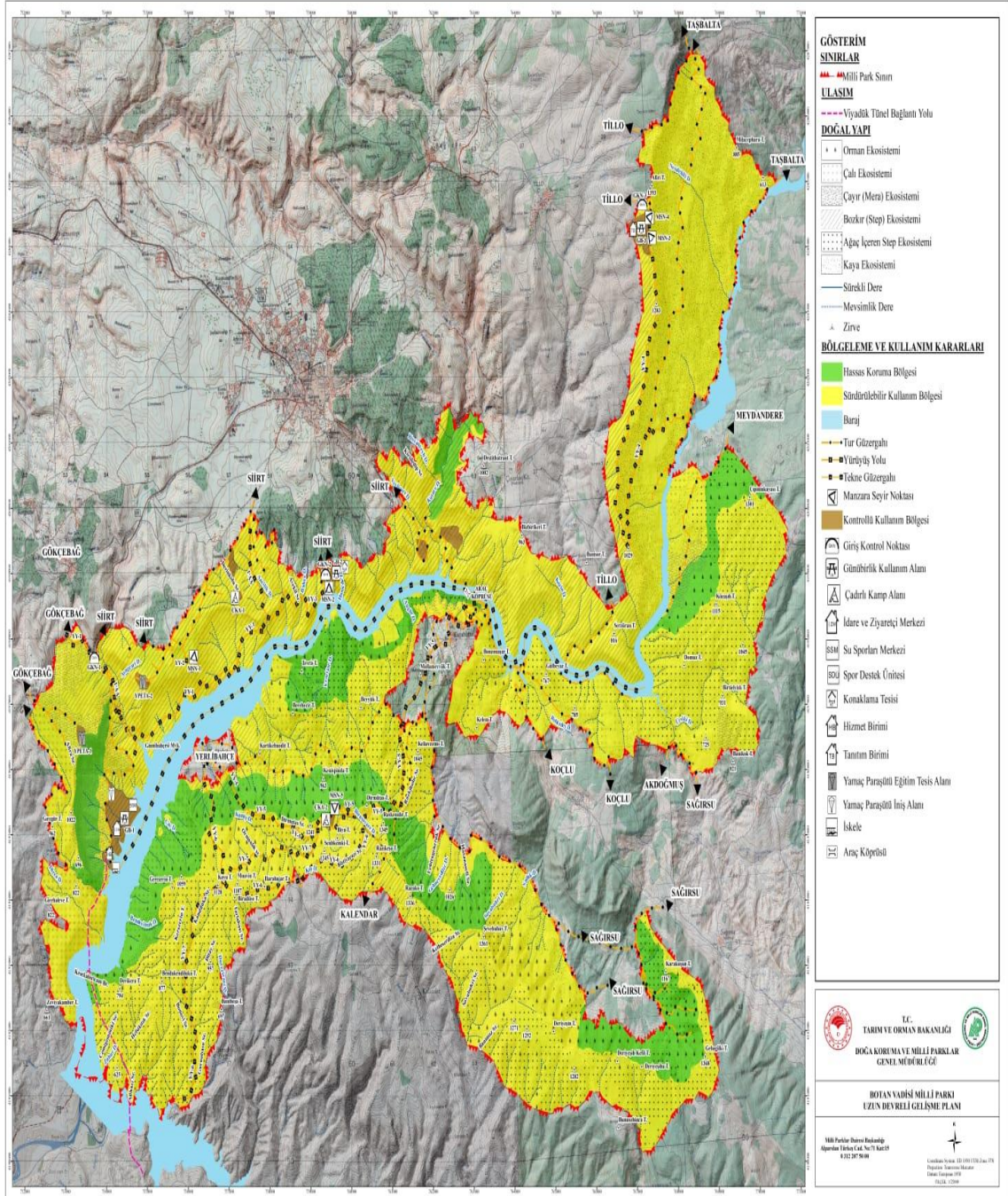

Şekil 2.1. Botan Vadisi Milli Parkı uydu görüntüsü (DKMPGM, 2020)

2.4.2. Coğrafi konumu ve ulaşım olanakları

Siirt iline bağlı, Siirt merkez, Tillo ve Eruh ilçeleri sınırlarında yer alan Botan Vadisi Milli Parkı 11.384 hektarlık alana sahiptir. Milli Parkın ortalama yüksekliği 843 m olup en düşük yükseklik 470 metre en yüksek nokta ise 1.434 metre olarak tespit edilmiştir. Eğim Yönünden yapılan incelemede Milli Parkın ortalama %15’lik kısmı 0-10 arası bir eğime sahip, %58’lik kısmı 10-30 arası bir eğime sahip ve %27’lik alanı ise 30 ve üstü bir eğime sahiptir. Siirt ilinin güneyinde yer alan Milli Park kent merkezine en yakın konumu 3 km ve en uzak konumu ise 19 km mesafede bulunmaktadır. Şekil 2.2’de Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünden alınan Botan Vadisi Milli Parkı alanının sınırları görülmektedir (DKMPGM, 2020).

Siirt il merkezinin güneyinde yer alan Botan Vadisi Milli Parkına ulaşım sorunsuz bir şekilde yapılabilmektedir. İl merkezinden milli parka 4 farklı yoldan ulaşım sağlanabilmektedir. Bu yolların hepsinin kullanılabilir olması ve kullanılan yol açısından farklı güzergahlarda bulunması önemli bir ulaşım ağının oluşmasına zemin hazırlamıştır (DKMPGM, 2020, s.10).

Şekil 2.2. Botan Vadisi Milli Parkı Alanı (DKMPGM, 2020)

2.4.3. İklimsel özellikleri ve ekolojik yapısı

Siirt ilinde bulunan meteoroloji istasyonunun verilerine bakıldığında 1960-2020 yılları arasında saptanan yıllık ortalama sıcaklık değerinin 16,3 °C olduğu, ortalama sıcaklığın kış aylarında 2,8 – 4,9 °C aralığında, yaz aylarında ise bu ortalama sıcaklığın 30,6 °C'ye kadar çıktığı tespiti yapılmıştır (DKMPGM, 2020).

Siirt ili ortalama sıcaklık kapsamında en düşük sıcaklığını ocak ayında yaşamakta olup buna karşın en yüksek sıcaklık değerini ise temmuz ayında

yaşamaktadır. Siirt ilinde 1960-2020 yılları arasında Meteoroloji İstasyonu tarafından kaydedilen en yüksek sıcaklık 46 °C, en düşük sıcaklık ise – 15,6 °C olarak ölçülmüştür. Ayrıca Siirt ili güneşlenme süresinin en fazla olduğu ay temmuz, en az olduğu ay ocak ve aralık aylarıdır. Siirt ilinde yukarıda da ifade edildiği üzere yağışın büyük çoğunluğu kış ve ilkbahar aylarında düşmektedir. Yaz aylarında ise sıcaklık değerleri yüksektir. Yıllık sıcaklık ve yağış miktarının iklim tipini belirlediği koşulu göz önünde bulundurulduğunda yapılan hesaplamalara göre Siirt ilini iklim tipinin “Step–Yarı Nemli” arası iklim tipi olduğu görülmektedir (DKMPGM, 2020).

Botan Vadisi Milli Parkı, ormanlık alanlar, mera, step, kanyon, akarsu, baraj, birbirinden farklı bitkiler, nesli tükenme tehdidinde olan endemik canlı türleri, doğal güzellik ve manzara, tarım alanları, kültürel ve tarihi özellikleri bir arada bulunduran nadide bir yapıdır. Ekolojik yapısı genel olarak Tatlısu ekosistemi kapsamında yer alan Botan Vadisi Milli Parkı Uluçay üzerine yapılan Ilısu Barajı’nın su tutması ile birlikte suyun yükselmesi sonucunda bazı doğal ve tarihi alanların sular altında kalmıştır. Oluşan baraj gölü ile birlikte bazı noktalarda katı atıkların karada kirliliğe neden olması, suya karışan sanayi ve yağ içerikli, gübre ve ilaç gibi kimyasal maddeler aynı şekilde kirliliğe yol açmaktadır. Baraj gölü kıyısında ve milli park etrafında Siirt fıstığı, nar, üzüm, çeltik, buğday ve benzeri tarım ürünleri, yetiştiriciliği yapılmaktadır (DKMPGM, 2020).

2.4.4. Tarihi ve kültürel özellikleri

Siirt ili on iki bin yıllık geçmişi ile köklü bir medeniyet geçmişine sahiptir. Güneyinde Mezopotamya, batısında Anadolu uygarlıkları yaşamıştır. Bu bölgede küçük şehirler kurmak sureti ile faaliyetlerini yürüten uygarlık Samiler’dir. Daha sonra Sümerler, Akadlar, Gutiler, Asur, Babil, Mitanni, Huriler bu bölgede yaşamlarını sürdürmüşlerdir (DKMPGM, 2020).

Med medeniyetinin hüküm sürdüğü dönem Siirt ilinin en parlak dönemi olmuştur. Daha sonra Persler tarafından ele geçirilen şehir, büyük İskender’e kapılarını açmıştır. Bu dönemde Helenistik kültürün etkisi altında kalmıştır. Daha sonra Sasaniler ve Roma arasında önemli çekişmelere sebep olmuştur. Halid Bin Velid’in komutasında bulunan İslam ordularının 640 yılında şehir müslümanların eline geçmiştir (DKMPGM, 2020).

Siirt ilinin korunaklı kaleleri ve sarp dağlarının bulunması stratejik olarak şehrin önemli bir konuma gelmesine zemin hazırlamıştır. Birçok medeniyete ev sahipliği

yapan şehir, Anadolu Selçuklularının bölgeye hâkim olmasından sonra Moğol istilasının baş göstermesi ile birlikte büyük karışıklıklara ev sahipliği yapmış olup daha sonra Akkoyunlular ve Safaviler kente imar yönünden önemli kazanımlar sağlamışlardır. Yaşanan bu gelişmelerden sonra Botan Emirliği'nin güç kazanması ve söz sahibi olması ile birlikte doğuda önemli bir merkez haline gelen kent, İslam medeniyetinde önemli bir konuma ulaşarak gerek medrese kültürü gerekse de yetiştirilen ilim ve irfan sahibi alimler vesilesi ile gökbilimi, edebiyat, coğrafya, tıp alanlarında önemli bir konuma ulaşmıştır (DKMPGM, 2020). Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğine çaldıran Savaşı ile giren Siirt ili 1524 yılından sonra önce Diyarbakır eyaletine daha sonra da Van eyaletine bağlı bir sancak olmuştur. 26 Eylül 1919 yılında bağımsız bir sancak olan Siirt, 1923 yılında il statüsüne kavuşmuştur.

Siirt ilinde kültürel anlamda yapılan bilimsel çalışmaların tarihi 1907 yıllarına dayanmaktadır. Bu ilk çalışmayı C.F. Lehmannn Botan Vadisi'nde Atinalı yazar olan Ksenophon'nun tarihi romanı olan Anabasis'te bahsettiği On binlerin Dönüşünde kullanılan yol güzergâhını bulmak için yapmıştır. Daha sonraki yıllarda yapılan çalışmalar neticesinde;

- Tarihi M.Ö. 6. yüzyıla dayanan Türbe Höyük,
- Tarihi M.Ö. 7. yüzyıla dayanan Başur Höyük,
- Tarihi Geç Roma- Erken Bizans'a dayanan Çatıtepe Höyük gibi önemli

tarihi yerleşim yerleri tespiti yapılmıştır (DKMPGM, 2020).

Bu yapılan arkeolojik kazılar tarihi ve kültürel anlamda önemli bulguların gün yüzüne çıkmasına vesile olmuş, söz konusu varlıkların kurtarılması ve sonraki nesillere aktarılması ile ilgilide önem arz eden bir gelişme olmuştur (DKMPGM, 2020). Kültürel anlamda zengin bir birikime sahip olan kent, içinde barındırmış olduğu farklı kültürel değerler neticesinde 3 dilli kardeş şehir unvanını almıştır. Kentte yapılan festivaller, anma günleri, şenliklerin yanında, doğal güzellikleri, mutlaka ziyaret edilmesi gereken Akabe Yolu, Halvent Kalesi, Kayaboğaz Köy Camii, Tillo Kalesi, Kırmızı Han, Mor Yakup Manastırı, Yerlibahçe Kilisesi, Koçlu Kilisesi, Kalender Köy Çeşmesi, Deliklitaş ve Mağaraları, Kaya evler, Sarnıç ve Değirmen gibi tarihi ve turistik yerlerin ayrı bir değere sahip olduğu, kültürel manada Siirt kentini önemli bir konuma taşımaktadır (DKMPGM, 2020).

2.4.5. Turizm ürünleri

Botan Vadisi Milli Parkının üzerine kurulduğu Botan Vadisi jeopolitik olarak önemli bir konumda bulunmaktadır. Mezopotamya ve Suriye'yi birleştiren önemli bir doğal yol niteliği taşıyan Botan Vadisi, içinden akan Botan Irmağının da etkisi ile insanların bu vadiye yerleşim yerleri kurmasına zemin hazırlamıştır. Bununla beraber insanların bu alanda yerleşim yerlerini kurmalarındaki etkenler; insanların sığınabileceği, kendini güvende hissedebileceği bir alan olması, ekip biçecek alanları bölgede çokça yer alması ve su ihtiyaçlarını karşılayabileceği doğal bir ortam olması gibi etkenler olarak ifade edilebilir (DKMPGM, 2020). İnsanların bu alanda yerleşme yerleri kurmalarının tarihi çok eski zamanlara dayanması buralarda tarihi ve kültürel bulgulara rastlanmasına zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda Botan Vadisi Milli Park alanı (EK-2: Fotoğraf 1) içinde bulunan tarihi ve doğal varlıklar aşağıda ifade edilmiştir (DKMPGM, 2020).

Eruh – Gökçebağ Yolu

Siirt ve Eruh'u birbirine bağlayan yol günümüzde kullanılmamaktadır. Bu yol asfalt yolların yapılması ile birlikte kullanım dışı kalmıştır. Botan Vadisi boyunca uzanan, dik bir yamaca inşa edilen yol moloz dolgu ve taşlar ile yapılmıştır (DKMPGM, 2020, s.346). Siirt il merkezine 10 km uzakta olan yol Botan Vadisi Milli Parkı sınırları içinde bulunmaktadır (EK-2: Fotoğraf 2).

Tarihi Akabe Yolu

Tarihi 3500 yıla dayanan Akabe Yolu, 19. Yüzyıl başına kadar ulaşım ve güvenlik için kullanılan bir yoldur. Uzunluğu 3 km, genişliği ise 2 metre olan bu yol Siirt ilini Botan Vadisi boyunca Irak başta olmak üzere birçok ülkeye bağlayan bir yol olma niteliği taşımaktadır. Yol güzergâhı üzerinde Kırmızı Han, Dergalıp Köyü Köprüsü, gözetleme kulesi gibi yerler bulunmaktadır (DKMPGM, 2020, s. 360). Bu yol günümüzde yerelde göçer diye adlandırılan hayvancılık ile geçimini temin eden yörükler tarafından kullanılmaktadır (EK-2: Fotoğraf 3-4).

Çınarlısu Köyü Halvent (Erenler) Kalesi, Camii ve Mezarlığı

Botan Vadisine hâkim bir konumda bulunan kale Çınarlısu köyü erenler mezrasında bulunmaktadır. Kalenin kurulduğu konum itibari ile 3 yöne hâkim bir konumda bulunmakla birlikte kesme moloz taşlarından inşası gerçekleştirilmiştir (EK-2:

Fotoğraf 5). Bu köyde aynı zamanda tarihi bir cami bulunmaktadır. İç kalenin duvarına bitişik bir şekilde inşa edilen cami, kuzey ve güney yönünde uzanan dikdörtgen plana sahip bir harimden oluşmaktadır. Yapı moloz taştan ve yöreye has olan castan inşa edilmiştir (EK-2: Fotoğraf 6). Halvent Köyünde tarihi bir mezarlıkta bulunmaktadır. Bu mezarlıkta mezar taşları toprağa gömülü bir vaziyette olup toplamda 9 adet mezar tespiti yapılmıştır. Şahideler dikdörtgen gövdeli olup üzerinde Arapça yazılılar ve süslemeler bulunmaktadır. Siirt merkezine 14 km uzaklıkta bulunan köye ulaşmak için Tillo ilçesinden geçmek gerekmektedir (Ek. 2: Fotoğraf 7).

Tillo Kalesi (Kalet-ül Üstad)

Tillo ilçesinde bulunan kale il merkezine 15 kilometre mesafededir. Kaleye gidiş için Tillo ilçesinde 4-5 km bir yol kat edip tepeye çıkmak gerekmektedir. Konum olarak Tillo'yu kuşbakışı gören bu mevki aynı zamanda Botan Vadisine de hâkim bir konumda yer almaktadır. İbrahim Hakkı tarafından inşa edildiği bilinmekte olup tarihi 18. yüzyıla dayanmaktadır (Erdal, 2021).

Duvar 40x50 cm ebadında inşa edilmiş olup kalıntısı 2008 yılında koruma altına alınmıştır. İbrahim Hakkı'nın astronomiyle uğraşmasından dolayı kendi hocasının mezarının başucuna yılın ilk güneş ışığını vurması amacı ile inşa edilen duvar aynı zamanda rasathaneye de ışık kaynağı olma amacı ile kullanılmaktaydı (Erdal, 2021). Her yılın ekinoks tarihlerinde doğan ilk ışığın hocasının başucuna vurması, bu esnada diğer yerlerin gölgede kalması gibi bir durumun yaşanması olayı ışık hadisesi olarak ifade edilmekte olup her yılın eylül ayında bu hadiseyi izlemek isteyen birçok turist bu alana gelmektedir (EK-2: Fotoğraf 8).

Kalender Kilisesi ve Sarnıcı

Köye 3 km uzakta bulunan kilise uçurumun kenarında inşa edilmiştir. Botan vadisine hakim bir tepede yer alan kilisenin büyük bölümü yıkılmış vaziyettedir. Yapılaşma kubbeli bir eyvana sahiptir. Moloz ve caz harç kullanılarak inşa edilmiştir (DKMPGM, 2020) (EK-2: Fotoğraf 9). İl merkezine bağlı bir köyde bulunan sarnıç köyden 500 metre uzakta bir konumda bulunmaktadır. Doğal su kaynağından beslenen sarnıç, ana kayanın oyulması ile ve etrafına duvar örülme suretiyle oluşturulmuştur (EK-2: Fotoğraf 10).

Merkez Hadervis Kilisesi

Siirt il merkezinde güney batı tarafında bulunan kilise şehrin merkezine 3 km uzaklıktadır. Hâkim bir tepenin yamacına kurulan kilisenin etrafında bağ ve bahçeler mevcuttur. Yapının duvarlarının büyük bir kısmı sağlam vaziyette olup dikdörtgen vaziyette bulunan yapılaşma iki bölümden oluşmaktadır (DKMPGM, 2020). Sade bir yapıya sahip olan kilise restorasyona muhtaç bir durumda kullanılmamaktadır (EK-2: Fotoğraf 11).

Kırmızı Han

Botan Nehrinin kenarında, Akabe yolu üzerinde ve Yerlibahçe köyü karşısında bulunan Kırmızı Han, Siirt iline 6,5 km uzaklıkta bulunmaktadır. Kırmızı Han Akabe Yolu kullanan kervanlar, tüccarlar tarafından gece barınma amaçlı kullanılmaktaydı. Tarihi 14. Yüzyıla kadar dayanan han Diyarbakır Salnamelerinde 1890'lı yıllara kadar kullanıldığı ifade edilmiştir (DKMPGM, 2020, s.364). Baraj sularının yükselmesi ile söz konusu sular altında kalmıştır (EK-2: Fotoğraf 12).

Mor Yakup Manastırı

Siirt il merkezine 6 km uzaklıktaki manastır, kitabesi 1990'lı yıllarda çalınmasından dolayı yapının ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Mor Yakup Manastırı, ana bina, keşiş odaları, yemekhane, misafir odası, kütüphane gibi bölmelerden oluşmaktadır. Yapı genel olarak kırma taş ve tuğladan yapılmış olup iki katlıdır (DKMPGM, 2020, s.368). Konum olarak Botan Irmağına hakim bir tepede bulunmaktadır (EK-2: Fotoğraf 13).

Yerlibahçe Köyü Kilisesi ve Değirmeni

Siirt merkeze bağlı Yerlibahçe köyünde bulunan kilisenin ne zaman yapıldığı ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Yapı kırma taş malzeme ile yapılmış olup günümüzde kullanılabilecek bir durumda değildir (Erdal, 2021). Bu köyde dereden gelen suyun gücü ile çalışan bir değirmende bulunmaktadır. Bu değirmen taştan yapılmış olup yerden 3 metre yüksekte bulunmaktadır (EK-2: Fotoğraf 14-15).

Taşbaşı ve Deliklitaş

Siirt il merkezine 3.5 km uzaklıkta bulunan taşbaşı ve deliklitaş mevki, Botan Vadisi üzerinde Botan Nehrine hâkim bir konumda bir ana kaya üzerine kayanın oyulması sureti ile inşa edilmiştir (EK-2: Fotoğraf 16-17).

Gökçebağ Kaya Evler

Siirt il merkezine 10 km uzaklıkta bulunan kaya evler, Botan Vadisi'ne paralel uzanan bir konumda olup Botan Nehri'ne hakim bir yerde bulunmaktadır. Kaya evler kayanın içi oyularak yapılmış, bu yerlere çıkmak için kaldırım taşlı yol şeklinde kıvrımlı bir yol yapılmış olup bu yol kesme taşlar döşenerek oluşturulmuştur. Bu alanda 31 adet kaya ev bulunmaktadır (DKMPGM, 2020, s.368) (EK-2: Fotoğraf 18).

Botan Vadisi ve Botan Nehri

Dik ve sarp vadiler içerisinde yer alan Botan Vadisi, Bitlis ili güneyinde bulunan dağların eteklerinde başlayıp güneye kadar uzanır. Ünlü eserlere konu olan bu vadiden M.Ö. 407'de Ksenefon'un yazmış olduğu "On binlerin Dönüşü" adlı çalışmada bahsedilmiştir. Bu vadiye geçmiş dönemlere ait yaşamlardan izler, tarihi değeri yüksek kalıntılar, antik yol, kilise, höyük, mağara, kale, cami gibi önemli eserler bulunmaktadır. Vadi boyunca uzanan Botan Nehri de ismini bu vadiden almaktadır. Bu nehir vadiye yaşayan toplulukların su ihtiyacını karşılamakla birlikte bir dönem nehirde taşımacılık ve ticari faaliyetler yapılmıştır (DKMPGM, 2020) (EK-2: Fotoğraf 19-20).

Günübirlik Etkinlik Alanları

Botan Vadisi Milli Park alanı içerisinde günübirlik ziyaretlerin yapılabileceği mesire alanları bulunmaktadır. İl merkezin yakın konumda olan Deliklitaş mevki bu alanlardan biridir. Bu alanda insanların temel ihtiyaçlarını karşılayabileceği, yeme-içme gibi gereksinimleri giderebileceği imkanlar mevcuttur. Bunun yanında Tillo'da bulunan Tillo Kalesi mevki de bu alanlar içinde yer almaktadır. Bu mesire alanı da ilçenin hâkim tepesine kurulmuş olup gelen ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılayabileceği olanaklar da sunmaktadır. Bu iki alan kamu kurumları tarafından özel şirketlere kiralanmış olup bu alanlara girişler ücretlidir. Bu alanların yanında vadi içinde yamaç paraşütü, tekne turu ve balıkçılık yapılan alanlar, doğa yürüyüşü ve bisiklet gezisinin yapılacağı başlıca yerler bulunmaktadır. Son zamanlarda kelebek gözlemciliği ve kuş gözlemciliği de bu alanlar içinde yerini almıştır (Genç ve ark., 2021). Fakat, bu alanlarda

temel ihtiyaçların karşılanması için gerekli olan imkanlar ve tesisler henüz bulunmamaktadır. Genel olarak yerli ziyaretçiler tarafından gidilip gezilen piknik yapılan yerler olarak karşımıza çıkan bu rotalar, hafta sonları ziyaretçi akınına uğramaktadır. Mevsimsel olarak kış aylarında az sayıda ziyaretçinin gidip görmüş olduğu bu alanlar yaz aylarında yoğun bir talep görmektedir (EK-2: Fotoğraf 21-22-23).

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Günümüz dünyasında bireylerin yoğun bir çalışma temposu içerisinde bulunmaları, stresli işler ile meşgul olmaları, görüntü ve ses kirliliği gibi nedenlerden dolayı doğaya yönelme eğilimleri bulunmaktadır. Ortaya çıkan bu trend bireylerin turizm tercihlerinde değişikliklere neden olmuştur. Dünyada ortaya çıkan gelişmeler, pandemi ve benzeri durumlardan dolayı insanların değişen algılar ile doğa turizmine ilginin arttığı düşünülmektedir (Genç ve ark., 2021). Ortaya çıkan bu yeni turizm tercihleri çerçevesinde özellikle gelişmekte olan ülkeler, turizm faaliyetlerini bir yıla yayma ve sadece belli bölgelerde değil bütün bölgelerin turizm potansiyelinden faydalanması adına alternatif turizme teşvik etmeye başlamışlardır. Bu çerçevede doğa turizmi de teşvik edilen ve geliştirilen turizm türleri arasında yer almaktadır. Doğa turizmi kapsamında Botan Vadisi Milli Parkı alanı Siirt ili için alternatif bir turizm çeşidi olarak önemli bir potansiyele sahip olması ile birlikte turizm faaliyetlerinin bir yıla yayılması adına önemli bir doğa turizmi alanıdır.

Bu çalışmanın temel amacı, Siirt ilinin sahip olduğu alternatif turizm potansiyeli çerçevesinde Botan Vadisi Milli Parkı'nın bu potansiyel içindeki yerinin ve öneminin saptanması, il turizmine katkılarının araştırılmasıdır. Bu kapsamda söz konusu alanda bulunan doğal ve kültürel mirasın tespiti, bunun il turizmindeki yerinin belirlenmesi ve il turizmine katkıları ile ilgili literatür taraması ve milli park alanında gözlem gerçekleştirilmiştir. Böylelikle hem milli park alanının turizm ürünleri tespiti hem de alanın il turizmindeki yeri ve katkılarının saptanması hedeflenmiştir. Ayrıca milli parkta alternatif turizm potansiyeline yönelik bir çalışmanın bulunmaması araştırmayı gerekli kılmıştır.

3.2. Araştırmanın Önemi

Alternatif turizm kapsamında ortaya çıkan turizm türleri bölgelerin sahip olduğu çekiciliği arttırmakta, söz konusu bölgelerin kalkınmasına olumlu yönde etki etmekle birlikte oraları turizm merkezleri haline getirmektedir. Alternatif turizm türleri arasında bulunan milli park turizmi de bu denli artılara sahip olan bir turizm çeşididir (Barakazı, 2015, s.5). Bu kapsamda dünyada ve Türkiye'de milli park alanlarını turizm potansiyeli

ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır fakat Botan Vadisi Milli Parkı alanı başlı başına doğa turizmi ihtiyacını karşılayacak potansiyeline sahip olmasına rağmen Siirt ilinde bu konu ile ilgili az sayıda çalışma mevcuttur. Dolayısıyla Botan Vadisi Milli Parkı'nın alternatif turizm potansiyelinin ne olduğunu, il turizmine etkisi ve potansiyelin faydalı bir şekilde değerlendirilmesi ile ilgili araştırma yapılması önem arz etmektedir.

Tez çalışması, Botan Vadisi Milli Parkı'nın Siirt ilinde turizmdeki yerinin saptanmasına ve faydalı politikaların gerçekleştirilmesine dair fikirler sunması bakımından önemlidir. Ayrıca, turizme yön veren paydaşların fikirlerine katkı sağlaması açısından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmanın kapsamı; Siirt ilinin turizm potansiyeline yön veren veya etkide bulunan kişi, kurum veya kuruluşlar olarak saptanmıştır. Bu çerçevede Siirt Valiliği, İl Kültür Turizm Müdürü, Siirt Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okul Müdürü, Siirt Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü, Siirt Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürü, Siirt Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı, Siirt Valiliği AB Proje Koordinatörü, Dicle Kalkınma Ajansı Siirt Yatırım Destek Ofisi Koordinatörü, BARDEN Otel Müdürü ile görüşülmüştür.

Araştırma sahası Siirt Botan Vadisi Milli Park Alanıdır. Bu alanın seçilmesinin nedenleri;

- Doğa turizmi kapsamında önemli turizm ürünlerine ve potansiyeline sahip olması,
- Alternatif turizm kapsamında farklı bir turizm çeşitliliği sunması,
- Doğal güzelliklerin yanında önemli kültürel değerlere de ev sahipliği yapması,
- Geçmiş dönemin yaşanmışlıklarına tanıklık eden bir kültürel mirasa sahip olması,
- Siirt ilinin turizm potansiyeline ve ekonomik kalkınmasına olumlu yönde etkilere sahip olması,
- Yıl boyunca devam edebilecek bir turizm çeşitliliği sunması,
- Siirt ilinde bu konuda hiçbir çalışmanın bulunmaması olarak ifade edilebilir.

Araştırmanın sınırlılıkları; genel olarak zaman, mekân, konu ve maddi harcama kalemleri olarak ifade edilmektedirler. Siirt ili kapsamında ‘Botan Vadisi Milli Parkı’nın Alternatif Turizm Açısından Analizi’ konulu araştırma gerek literatür taraması ve gerekse de çalışmaya katılan katılımcılardan alınan cevaplar kapsamında konu bakımından sınırlı bir nitelik taşımaktadır. Araştırmaya katılımı kabul eden katılımcılardan randevu alma, çalışmaya ayırmış oldukları zaman ve sorulara vermiş oldukları cevaplar, çalışmaya yönelik istekli olup olmama durumu ve kamu kurumlarında çalışmış olmanın vermiş olduğu sınırlama gibi durumlarda söz konusu çalışmanın sınırlılıkları olarak ifade edilebilir.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Bilimsel araştırmalar genel olarak bilinmeyen olay ve olgulara dair çeşitli yöntemler kullanarak araştırmalar yapmakta olup bu araştırmaların neticesinde ortaya çıkan verileri toplumun istifadesine sunmaktadır. Bu çerçevede farklı disiplinler arasında yapmış oldukları araştırmanın niteliği kapsamında bazı yöntemsel farklılıklar bulunmaktadır (Ural ve Kılıç 2011, s.33). Örneğin sosyal bilimlerde yapılan araştırmalara olgulara ilişkin karşılaştırmalara dayanırken fen bilimlerinde bu durum deneysel yöntemler ile yapılmaktadır. Dolayısı ile yapılan araştırmalar nitel araştırma, nicel ve karma araştırma olarak üç farklı şekilde yürütülmektedir (Yıldırım ve Şimşek 2018, s.41).

Bu kapsamda araştırma çerçevesinde oluşturulan probleme dair sorulara derinlemesine cevaplar bulmak amacı ile bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma incelemiş olduğu soruna ait sorgulama, yorumlama ve sorunu doğal ortamında olduğu gibi anlama uğraşı içinde olan bir yöntem olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla birey algısını, deneyimini, tutum ve davranışını ayrıntılı bir biçimde inceleyen, sosyal olguları içinde bulunmuş olduğu doğal çevre kapsamında araştırılan ve anlamaya çalışan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek 2018, s.41).

Nitel araştırma yönteminde bir problemin çözümü için gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama tekniklerini kullanmaktadır. Bu çerçevede nitel araştırma yöntemlerinde en fazla kullanılan veri toplama yöntemi görüşme tekniğidir. Araştırma kapsamında hedef kitleye yönelik deneyim, bakış açısı, duygu ve algılar gibi durumların saptanması ile ilgili en etkili teknik görüşme tekniğidir. Görüşme tekniğinde kullanılan en temel araç sözlü iletişimdir. Görüşme tekniği görüldüğü kadar kolay

olmamakla birlikte farklı zorluklara sahip, görüşme formunun hazırlanması, geçerlilik güvenilirlik testinin yapılması, görüşme için randevu alınması ve görüşmesinin yapılması gibi uzun ve yorucu bir yöntemdir. Bu araştırma yöntemi sayesinde çalışma kapsamında oluşturulan örneklem ile kişi veya kuruluşlardan elde edilen farklı bilgiler derlenerek araştırmanın temel sorunsalına ulaşım sağlanmaktadır. Bu yöntemin esnek yapısı sayesinde araştırma kapsamında ilgili örneklem grubuna nasıl ve niçin gibi sorular sorarak önemli veriler elde edilmesi sağlanmakta ve sonuca ulaşma noktasında önemli avantajlar sağlamaktadır (Kozak ve ark., 2015, s.35).

Bu kapsamda ‘Botan Vadisi Milli Parkı’nın Alternatif Turizm Açısından Analizi’ adlı çalışma ile doğa turizminin il turizmindeki yeri ve önemi, turizme katkıları ve turizm ürünleri ile ilgili saptamalar yapılmıştır. Çalışma alan araştırması kapsamında nitel bir çalışma olup araştırmanın amacı doğrultusunda, araştırmanın kapsamı ve oluşturulan sorular çerçevesinde görüşme ve gözlem yolu ile veriler toplanmıştır. Yapılan görüşmeler alanında uzman ve konu ile ilgili olan kişilerden oluşturulmuş olup bu kapsamda araştırılan konuya dair en güvenilir bilginin elde edilmesi hedeflenmiştir. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede 10 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır, söz konusu mülakat formu hazırlanırken turizmde ve milli parkların önemi ile ilgili çalışmalar incelenmiş ve bu çalışmalar göz önünde bulundurularak Siirt ili özelinde sorular hazırlanmıştır. Görüşme sorularının hazırlanma aşamasında alanında deneyimli akademisyenlerden görüşler alınmış, sorular test edilerek soru formu oluşturulmuştur. Bu şekilde soru formu ile ilgili geçerlilik ve güvenilirlik sağlanmıştır.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş olup katılımcılarımdan elde edilen bilgilerin bilimsel bir çalışmada kullanılacağı ifade edilmiştir. Görüşmeye başlanmadan evvel gönüllülük formu okunmuş ve daha sonra sorular katılımcılara yöneltilmiştir. Yapılan görüşmede ses kayıt cihazı ile ses kaydı yapılmış, notlar alınmış ve kaydedilen veriler bilgisayar ortamına aktararak veriler tasnif edilmiştir.

3.5. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmada amaçlı örneklem tekniği kullanılmıştır. Bu teknik çalışmanın amacı çerçevesinde evreni temsil eden bir örnek yerine, amaçlı bir şekilde bir veya birden çok alt kesimi temsil eden örneklem almayı ifade etmektedir. Dolayısıyla amaçlı örneklem

tekniki araştırmanın evreni içerisinde sorunsala uygun olan en doğru grubu, kesimi veya kuruluşu araştırmakta ve gözlem konusu yapmaktadır (Baltacı, 2018; 2019, s. 234). Bu çerçevede Siirt ilinde turizm ile ilgili faaliyetler yürüten doğrudan ve dolaylı olarak etkide bulunan kamu ve özel sektör, 4-5 yıldızlı oteller, üniversitenin turizm ile ilgili olan birimi araştırma kapsamında değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirme neticesinde aşağıda ismi verilen kurum ve kuruluşlar örneklem olarak seçilmiştir.

- Siirt Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü
- Siirt Üniversitesi Kurtalan MYO Seyahat Turizm ve Eğlence H. Böl.
- Siirt Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü
- Siirt Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürü
- Siirt Valiliği AB Proje Koordinatörlüğü
- Dicle Kalkınma Ajansı Siirt Yatırım Destek Ofisi Koordinatörlüğü
- Siirt Sanayi ve Ticaret Odası Başkanlığı
- Barden Otel
- TÜRİSAB Temsilciliği

Araştırma kapsamında toplam 9 kişi ile yarı yapılandırılmış soru formu çerçevesinde yüz yüze derinlemesine mülakat yapılmıştır. Elde edilen veriler tümevarım yaklaşımı kapsamında değerlendirilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen kişiler araştırmanın amacına uygun alanında uzman kişilerden oluşmuş olup farklı deneyimlere sahip, düşünce, bilgi ve görüşleri ile araştırmaya katkı önemli katkılar sunmuştur.

3.6. Veri Toplama Tekniği

Nitel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama tekniği görüşme tekniği olarak ifade edilmektedir. Bu tekniğin kullanılmasındaki temel amaç görüşülen kişilerin duygu ve düşüncelerinin, deneyin ve algılarının saptanmasında önemli ve etkili bir yöntem olmasıdır. Görüşme tekniğinin temel aracı sözlü iletişimdir. Sözlü iletişim ile günlük yaşantımızda ortaya koymuş olduğumuz üslup çerçevesinde rahat ve esnek olarak yarı yapılandırılmış sorular ile araştırmanın amacı doğrultusunda örneklem grubundan veri toplanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.129).

Görüşme tekniği üç farklı şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunlar; yapılandırılmış yöntem, yarı yapılandırılmış yöntem ve yapılandırılmamış yöntemdir (Aktaş, 2019, s.153). Literatür taraması kapsamında yapmış olduğumuz değerlendirilme neticesinde

çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem nitel araştırmacılar tarafından sıkça kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem ile araştırma soruları önceden hazırlanmış, sorular açık uçlu olarak belirlenmiş, görüşme akışına göre katılımcılara alt sorular sormak sureti ile derinlemesine ve ayrıntılı cevapların alınması sağlanmıştır. Bu yöntemi seçmemizdeki amaç öğrenilmek istenilen konuya odaklanması, konu kapsamında farklı verilere ulaşmak, yeni fikir ve düşünceler ortaya koymak, görüşülen kişinin rahat ve esnek olmasını sağlamak ve bu şekilde elde edilecek verilerin niceliği ve niteliğini arttırılmasını sağlamaktır.

Araştırma kapsamında literatür taraması yapılma ve örneklem gurubuna sorulacak sorulardan oluşan bir soru havuzu oluşturulmuştur. Soru havuzu alanında yetkin 3 akademisyen tarafından incelenerek gerekli değerlendirmeler yapıldıktan sonra ilgili akademisyenlerin görüşleri de alınarak bir soru formu oluşturulmuştur. Oluşturulan 10 soruluk soru formu örneklem gurubuna uygulanmadan önce pilot teste tabi tutulmuş ve soruların testi neticesinde soru formuna son şekli verilmiştir. Bu testin yapılmasındaki temel amaç örneklem gurubuna uygulanmadan önce soru formunda ortaya çıkabilecek aksaklıklar, uyumsuzluklar veya kullanılan cümlelerin, soruların araştırmanın temel sorunsalına uygun olup olmadığının saptanmasıdır (Aktaş, 2019, s.153).

Çalışma kapsamında örneklem gurubuna uygulanan görüşme formunda toplamda 10 soru sorulmuştur. Görüşmeler 12 Mart - 22 Nisan 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup alanında uzman ve yetkin olan toplamda 9 kişi ile yarı yapılandırılmış soru formu kapsamında yüz yüze derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kişilere çalışmanın amacı ve kapsamı ile ilgili bilgiler verilmiş olup, kendilerinden izin alınmak sureti ile konuşmalar ses kayıt cihazı yardımı ile kayıt altına alınmıştır. Görüşülen kişilerin sorulara vermiş olduğu cevaplar çerçevesinde ortalama görüşme süresi 30 ile 45 dakika aralığında olmuştur. Bu kapsamda aşağıda sıralana sorular katılımcılara sorulmuştur.

- 1) Biraz kendinizden bahseder misiniz?
- 2) Siirt'in mevcut turizm faaliyetlerini oluşturan kaynaklar hakkında bilgi verebilir misiniz?
- 3) Siirt'i ziyaret eden turistler genel olarak nereleri görmek istemektedir, neden?
- 4) Siirt Botan Vadisi Milli Parkı alanında gezip görülebilecek tarihi ve doğal güzellikler ile ilgili bilgi verebilir misiniz?

5) Botan Vadisi Milli Parkı'nın Siirt'in turizmindeki yeri ve katkısı hakkında bilgi verebilir misiniz? Bu katkının ve önemin geliştirilmesi ile ilgili önerileriniz nelerdir?

6) Botan Vadisi Milli Parkı'nda gerçekleşen ve gerçekleşebilecek turistik aktivitelerden bahseder misiniz?

7) Milli parkta hangi turistik faaliyetler yapılabilir? Bunların yapılmasında doğa, bitki örtüsü ve kültürel eserlerin nasıl bir etkisi bulunmaktadır?

8) Botan Vadisi Milli Parkı'nda gerçekleşen turistik aktivitelerin olumlu ve olumsuz yönlerini belirtiniz

9) Botan Vadisi Milli Park'ında turizm faaliyetleri kapsamında gelen ziyaretçiler için sunulan hizmetler yeterli midir? Verilen hizmetin geliştirilmesi için neler yapılabilir?

10) Botan Vadisi Milli Parkı'nın turistik açıdan geliştirilmesi için paydaşların rolü hakkında bilgi verebilir misiniz? Sizin paydaş olarak rolünüz nedir?

Görüşme formunda sorulan sorular genel olarak 3 bölümde değerlendirilmiştir. İlk bölüm görüşme yapılan kişinin görev, yaş, eğitim, meslek gibi özelliklerinin tespiti açısından yöneltilen demografik özelliklerin sorulduğu bölümdür. Bu soru görüşme formunda 1. soru olarak düzenlenmiştir. Bu soruyu sormamızdaki amaç söz konusu kişinin demografik özellikleri ve çalışmış olduğu kurumun tespitinin yapılması ve bunun kodlanarak araştırma verilerinde kullanılmasıdır.

İkinci bölüm Siirt ili turizminin mevcut potansiyeli ve gelen turistlerin hangi amaçla söz konusu yere geldiğinin saptanması amacı ile sorulan soruları içinde bölümdür. Bu sorular görüşme formunda 2. ve 3. sorular olarak düzenlenmiştir. Bu soruları sormamızdaki amaç ilin mevcut turizm potansiyelinin saptanması, turizm değerlerinin neler olduğunun belirlenmesi ve gelen turistlerin hangi amaçla ili ziyaret ettiğinin saptanmasıdır. Üçüncü bölüm ise Botan Vadisi Milli Park alanı ile ilgili soruların içinde bulunduğu bölümdür. Bu sorular görüşme formunda 4'ten 10'a kadar olan sorular olarak düzenlenmiştir. Bu soruların sorulmasındaki temel amaç; araştırmamızın temel sorunsalı olan Botan Vadisi Milli Park alanının doğal ve kültürel değerlerinin tespiti, bu alanda yapılan aktivitelerin saptanması, alana geliş gidişle ilgili oluşan sorunların belirlenmesi, söz konusu yerin il turizmine katkısı ve önemi ve bu bağlamda doğa turizminin geliştirilmesi noktasında paydaşların ne tür faaliyetler yaptığının belirlenmesidir.

3.7. Veri Analiz Yöntemi

Nitel araştırmalarda içerik analizi ve betimsel analiz en çok kullanılan analiz yöntemleridir. İçerik analizi; elde edilen verilerin özömlenmesi, istenmekte olan bilgilere ulaşmak için elde bulunan verilerin derinlemesine inceleme durumudur. Betimsel analiz; elde edilen verilerin orijinal haline dokunulmadan, doğrudan alıntı yolu ile kullanılması durumu olarak tanımlanmaktadır (Özdemir, 2010, s.328).

Çalışmada veri analizinde tümevarım yöntemi kullanılmış olup, elde edilmiş olan verilerin düzenlenmesinde, analiz ve yorumlanmasında betimsel analiz yönteminde yararlanılmıştır.

Araştırma kapsamında kamu kurumu ve özel sektör olmak üzere toplamda 9 kişi ile yüz yüze görüşme sağlanmış, çalışmanın amacına uygun olarak katılımcılara sorulan soruları içinde barındıran 10 soruluk görüşme formu kapsamında verilen cevaplar kendi arasında kodlanmış ve tablo şeklinde oluşturulup, analiz edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan katılımcılar K1, K2, ...K9 şeklinde kodlanarak rastgele numaralandırılmıştır.

3.8. Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenirliliği

Bir bilimsel araştırmanın herkes tarafından kabul görmesinin ve bilimsel bilgi olmasının ölçütü geçerlilik ve güvenirliliktir. Yapılan bir araştırmanın veri toplama yöntemi, araştırma deseni ve veri analizi o çalışmanın geçerlilik ve güvenirlilik oranının saptanmasını etkileyen önemli göstergelerdir (Baltacı, 2018; 2019, s.380). Nitel araştırmada geçerlilik; yapılan araştırmanın sonucunda elde edilen verilerin doğruluğu veya problem çözme düzeyi ile doğrudan bağlantılıdır. Dolayısıyla elde edilen veriler ne kadar doğru veya ne kadar problem çözme düzeyine sahipse o kadar geçerli olarak nitelendirilmektedir (Yıldırım ve şimşek, 2018, s.270).

Nitel araştırmada, araştırma yapılan bölgeye yakın bir konumda bulunmak, derinlemesine mülakat yolu ile yüz yüze görüşmek, gözlem yapılmak sureti ile yerinde bilgi toplamak, gerekmesi durumunda istendiği zaman araştırma alanına tekrar gidilip bilgi toplanması durumu geçerliliğin sağlanması noktasında önem arz etmektedir. Elde edilen verilerin bir rapor ile kayıt altına alınması, verilere ulaşılma yöntemi gibi durumlarda geçerliliği sağlayan önemli ölçütlerdir (Yıldırım ve şimşek, 2018, s.270). Bu kapsamda araştırmanın geçerliliği noktasında aşağıdaki hususlara dikkat edilmiştir;

- Literatür taraması kapsamında soru havuzu oluşturulmuş ve alanında uzman akademisyenlerin görüşlerinden faydalanılarak soru formu hazırlanmıştır. Hazırlanan soru formu önceden pilot bir çalışma ile uygulanarak forma son hali verilmiştir.
- Araştırma kapsamında kendi alanında farklı birimlerde çalışan uzman kişiler örneklem gurubu olarak belirlenmiştir. Bu şekilde farklı kişiler ile görüşme sağlanarak farklı bilgi ve yorumlardan faydalanılmıştır. Görüşülen kişilerin araştırma konusu kapsamında uzman ve bilgili kişiler olmasından önemli verilere ulaşılmıştır.
- Araştırma çerçevesinde uygulanan yarı yapılandırılmış soru formu kapsamında derinlemesine görüşme sağlanmış ve katılımcılardan ayrıntılı bilgiler elde edilmiştir.
- Elde edilen verilerin tasnifi, değerlendirilmesi ve analizi gibi aşamalar tez danışmanı yardımı ile karşılıklı fikir birliği ile oluşturulmuştur.
- Araştırmanın kavramsal çerçevesi, veri analizi, görüşme formu gibi konular uzman akademisyenlerin yardımı ile hazırlanmıştır.
- Elde edilen bulgular ilgili bölüme yazılmış olup, görüşülen kişilerin görüşleri alıntı yapılmak sureti ile analiz kısmına yazılmış olup tüm bu veriler ve bilgiler objektif bir biçimde oluşturulmuştur.

Nitel araştırmada yapılan araştırmanın tekrar edebilirlik durumuna güvenilirlik denmektedir. Güvenirlilik; iç güvenilirlik ve dış güvenilirlik olmak üzere kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. İç güvenilirlik, farklı araştırmacıların aynı veriden faydalanarak aynı sonuçlara ulaşp ulaşmama durumu ile ilgilenmektedir. Dış güvenilirlik, sonuçların birbirine benzer olan ortamlarda aynı sonuçların elde edilip edilmeyeceği ile ilgilenmektedir. Nitel araştırmacılar güvenilirliği sağlama adına araştırmanın belirli süreçlerinde yararlanmış oldukları yöntemleri belirgin bir halde ifade ederek diğer araştırmacılarında söz konusu yöntemler ile benzer sonuçlara ulaşmasını sağlamaya çalışmışlardır. Ayrıca Huberman ve Miles güvenilirliği sağlama adına ((*Güvenirlilik = Görüş Birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı*)) adlı formülü kullanarak güvenilirlik oranın %88 olarak saptamışlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.272). Bu kapsamda yapmış olduğumuz çalışmada güvenilirliği sağlama adına aşağıda ifade etmiş olduğumuz hususlara dikkat edilmiştir;

- Çalışma kapsamında araştırmacının aktif bir şekilde çalışmada yer alması, tez çalışmasının kavramsal çerçevesi, literatür taraması, soruların hazırlanması, verilerin elde edilmesi ve analizi gibi tüm aşamaların birbirine bağlı, tutarlı ve sistemli bir şekilde yapılmasına hassasiyet gösterilmesi,

- Çalışmada ilerleyen süreçlerin hepsinde uzman kişilerin görüşlerinin alınması ve bu şekilde çalışmanın yürütülmesi,
- Çalışma kapsamında veri toplama tekniklerinin belli olması ve verilerin kayıt altında tutulması, istendiği zaman tekrar incelenmek üzere muhafaza altına alınması,
- Görüşülen kişilerin düşüncelerini doğrudan alıntı yapılmak sureti ile çalışmanın analiz kısmına yazılması, araştırmanın tüm sürecinin tez danışmanının koordinesinde yürütülmesi güvenilirlik kriterinin sağlanması açısından önem arz etmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

4.1. Bulgular

Çalışma kapsamında araştırmaya katılan 9 katılımcıdan elde edilen veriler, bu katılımcıların demografik özellikleri, bulgular, değerlendirme ve öneriler bu bölümde yer almaktadır.

Araştırma çerçevesinde mesai saatleri arasında katılımcıların iş yerlerinde randevu alınarak görüşme sağlanmıştır. Araştırmaya katılan 9 katılımcının demografik özellikleri Tablo 4.1’te belirtilmiştir.

Tablo 4.1. Katılımcılara ait demografik göstergeler

Katılımcı	Cinsiyet	Eğitim Düzeyi	Çalıştığı Kurum	Çalışma Yılı	Kurum Görevi
K 1	Erkek	Lisans	DİKA	5	Koordinatör
K 2	Erkek	Lisans	Siirt Tarım ve Orman Müdürlüğü	12	Mili Park Şefi
K 3	Erkek	Önlisans	Kültür Turizm İl Müdürlüğü	10	Kültürel Faaliyetler Sorumlusu
K 4	Erkek	Lisans	Siirt Valiliği	8	Proje Uzmanı
K 5	Erkek	Y.Lisans	SIÜ K-MYO	6	Öğ. Gör.
K 6	Kadın	Lisans	Siirt Belediyesi	5	Sosyolog
K 7	Erkek	Önlisans	Barden Otel	10	Müdür
K 8	Erkek	Önlisans	TURSAB	15	Organizatör
K 9	Erkek	Lisans	STSO	10	Uzman

Araştırma kapsamındaki katılımcıların 7’si kamu kurum ve kuruluşlarında veya bu nitelikte olan kurumlarda, 2’si ise özel sektörde çalışmaktadır. 9 katılımcıdan 8’si erkek, 1’i kadındır. Katılımcılar genel olarak lisans düzeyinde eğitime sahip olmakla birlikte özel sektörde çalışan 2 katılımcı önlisans düzeyinde eğitime sahiptirler. Katılımcıların tecrübe yıllarının ortalamasına bakıldığında 9 yılın üzerinde bir ortalama tecrübe süresi çıkmaktadır ki bu da araştırmanın doğru sonuçları vermesi için anlamlı ve değerli bir süre olarak ifade edilebilir.

4.1.1. Siirt il turizminin genel durumu

Katılımcılara “Siirt’in mevcut turizm faaliyetlerini oluşturan kaynaklar hakkında bilgi verebilir misiniz?” sorusu yöneltilmiş olup bu soru karşısında katılımcılar; Doğa

ve İnanç Turizminin kaynaklarından bahsetmişlerdir. Bu kapsamda Kamu Kurum Temsilcisi K2 Siirt İl Turizmi ile ilgili genel durumu şu şekilde ifade etmiştir;

“Siirt ilinde Tillo Tabiat Parkı ve Botan Vadisi Milli Parkı mevcut turizm faaliyetlerini oluşturmaktadır. Tillo Tabiat Parkı aktif olarak Kır Lokantası, Kır Kahvesi ve gününbirlik kullanım alanlarıyla vatandaşlarımıza hizmet vermektedir. Yerlibahçe, Kayaboğaz, Kalender, Koçlu köylerindeki kiliseler ile Deyr mevkiindeki Manastır, Eruh Ormanardı köyü’ndeki köprü ve han, Meşelidere köyü yakınlarındaki Çemişevki Hanı’na, Çemepire Köprüsü, Botan Çayı’nın diğer yakasına geçerek tarihi Bahmerd-Batasa ve Erzen Şehirleri üzerinden Meyyafarikin, DerGalib Köprüsü, Dergalip Köprüsü’nden geçen tarihi yol kayadan oyulmuş “Kara Han ve sonrasındaki Yerlibahçe köyü milli park içerisindeki önemli alanlardır. Hz. Veysel Karani Türbesi, İsmail Fakirullah Hazretleri Güneş Hadisesi ve Türbesi, Rasıl Hacı’nın bulunduğu Deliklitaş olarak adlandırılan bölge, Siirt’teki Ulu Cami, Şirvan’daki Kormas kalesi, Gastronomi turizmi, Pervari Köprüçay Kanyonu, Şirvan İncekaya kalesi, Şeyh Elhazin Türbesi, Dua Tepesi, Kaletül Üstad tepesi, Baykan Adakale Derzin Kalesi, Baykan Çarpıran Köprüsü vb. turizmi oluşturan kaynaklar olarak sayabiliriz.”

Bir diğer katılımcı olan K3 İl Turizmi ile ilgili genel durumu şu şekilde ifade etmiştir;

“Tarihi 12 Bin yılla uzanan kadim şehir Siirt’in öncelikle inanç ve doğa turizmi ön plandadır. Dört mevsimin en güzel şekliyle yaşandığı, her türlü sebze ve meyvenin yetiştiği bereketli toprakları, el emeği göz nurunun ürünü olan coğrafi işaretli tiftik dokuma battaniyesi, şifa kaynağı Pervari Balı, iri taneli meşhur fıstığı, kendine has lezzeti olan Zivzik Narı, zengin mutfak kültüründe bir misafir yemeği olarak perde pilavı, büryan kebabı, saç dökülmelerine karşı bittim sabunu, doğal güzellikleri, tarihi eserleri, bağrında barındırdığı evliyalarından Peygamber Aşığı Veysel Karani Hazretleri, İsmail Fakirullah Hazretleri, İbrahim Hakkı Hazretleri, Sultan Memduh Hazretleri cennetle müjdelenen sahabe Abdurrahman Bin Avf Hazretleri, Hazreti Ali'nin çocuklarından biri olan Muhammed Bin Hanife Hazretleri, Şeyh Muhammed El-Hazin Hazretleri ve birçok hak dostunun yaşadığı bunun yanı sıra doğa ve tabiat güzelliğiyle Ülkemizin 45. Milli Parkı olarak 2019 yılında ilan edilen “Botan Vadisi Milli Parkı”, deliklitaş, Erzen Antik Kenti ve bunun gibi nice kültür mirası ile görülmeye değer Güneydoğu'nun keşfedilmeyi bekleyen bir hazinedir.”

Katılımcıların geneline baktığımızda il turizmin potansiyeli ile ilgili benzer şeylerden bahsettikleri, bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgiyi kamu kurum temsilcileri K2 ve

K3'ün verdiği görülmektedir. Diğer katılımcılar olan K1, K4, K5, K6, K7, K8 ve K9 ise Doğa ve İnanç Turizmi şeklinde genel bir bilgi vermişlerdir. Fakat bu katılımcıların da belirtmiş olduğu kaynaklar K2 ve K3'ün ifade etmiş olduğu kaynaklar ile aynı kaynaklardır. Dolayısı ile katılımcıların hepsi Siirt ilinin farklı turizm türlerine sahip olduğunu belirtmişlerdir. İnanç turizmi kapsamında Tillo ve Ziyaret ilçelerinde, köylerde bulunan tarihi yerler, doğa turizmi kapsamında Botan Vadisi Milli Parkı ve çevresinde bulunan alanların mevcut olması Siirt ilinin doğa ve inanç turizmi açısından zengin bir yer olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Siirt ili sahip olduğu Turizm kaynakları ile birlikte 4 mevsim turizm faaliyetlerinin yapılabilir olduğu bir yer olarak ifade edilebilir. Bu kapsamda turizm kaynakların etkin ve verimli kullanılması önem arz etmektedir.

4.1.2. Siirt il turizminin öne çıkan değerleri

Katılımcılara Siirt il turizminin ön plana çıkan değerlerinin neler olduğu ile ilgili soru yöneltilmiş olup bu soru karşısında katılımcılar; başta inanç turizmi olmak üzere bununla beraber doğa turizminde il turizmi açısından önemli bir unsur olduğunu ifade etmişlerdir.

K2 il turizminin öne çıkan değerleri ile ilgili görüşlerini;

“Siirt’i ziyaret eden turistler Botan Vadisi Milli Parkı sınırları içerisinde yer alan Deliklitaş, Kale Bölgesi ve Botan Kanyonu’nu gezip görerek doğal oluşumlu yapıları (taş ve kaya) görmek istemektedir. 3 dilli şehir olan Siirt ilinin maneviyatını yaşamak için Tillo ve Veysel Karani bölgesine giderek inanç turizmin ön plana çıkmaktadır. Ulu Cami, Cas evleri, bakırcılar çarşısının varlığını turistler görmek istemektedir.” şeklinde aktarmaktadır.

K1 görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir;

“Tillo Kalesi Cam Seyir Terası, Rasıl Hacı (Deliklitaş), Botan Vadisi, Veysel Karani Hz. Türbesi, Siirt Ulu Camii, İsmail Fakirullah Hz. ve İsmail Hakkı Hz.leri Türbesi turistlerin uğrak noktaları arasında yer almaktadır. Bu turizm hareketliliğinin kaynağını Siirt’in inanç turizmi açısından sahip olduğu köklü geçmişi oluşturmaktadır.”

K4 ise Siirt iline gelen turistlerin görmek istediği yerler ile ilgili şu görüşleri aktarmaktadır;

“Botan Vadisi’nin doğal güzelliklerini ve inanç merkezlerini görmek istemektedirler. Botan Vadisi’nin görsel güzelliği insanları cezbetmekte ve ilin tanıtım objelerinde sıkça yer alması nedeniyle bu mekanların görülmesi için ayrı bir ilgi

uyandırmaktadır. Bunun yanında ilde gelişmeye başlayan yamaç paraşütü aktivitelerinin de etkisiyle ile özellikle çevre illerden olmak üzere Siirt'e yamaç paraşütü uçuşları yapmaya gelen yerli ve kısmen yabancı turistlerin varlığında da artış olmaya başlamıştır. Kısmen de doğa yürüyüşleri yapmak üzere çevre illerden grupların geldiği görülmektedir.

İnanç merkezlerini görmek istemelerinin temel nedeni ise insanların manevi dinamiklere olan ilgisi, bunun yanında özellikle Tillo'da yer alan İbrahim Hakkı Hazretlerinin "Işık Hadisesi" olarak bilinen ve hocasına atfettiği türbenin gelen turistleri cezbetmesi sayılabilir. Baykan İlçesi Ziyaret beldesinde yer alan Veysel Karani Hazretlerinin türbesinin de Siirt'te yer alması ildeki inanç turizmine olan ilgiyi arttırmaktadır."

Katılımcılara sorulan soru kapsamında genel olarak rağbet gören ve ziyaret edilen yerlerin İnanç Turizmi kapsamında Tillo ve Veysel Karani ilçelerinde bulunan yerler olduğu, Doğa Turizmi kapsamında ise ziyaret edilen yerlerin Botan Vadisi Milli Park alanı sınırlarında bulunan tarihi ve doğal alanların olduğu sonucuna ulaşılabilir. Ayrıca son zamanlarda Yamaç Paraşütü sporu içinde çevre illerden gelen turistlerin olduğu da ifade edilmiştir.

4.1.3. Botan Vadisi Milli Parkı'nın tarihi ve doğal güzellikleri

Katılımcılara Botan Vadisi Milli Park alanının tarihi ve doğal güzelliklerinin ne olduğuna dair soru yöneltilmiş ve bu soru karşısında katılımcıların geneli söz konusu yere ulaşımın kolay olduğunu ifade etmekle birlikte endemik bitkilerin bulunduğunu, nesli tükenmekte olan hayvanların var olduğunu bunların yanında eski yerleşim yerlerinin kalıntılarının olduğunu, tarihi akabe yolu, deliklitaş, kaya evler, kilise ve ibadethaneler, seyir terası, Tillo kalesi gibi doğal ve tarihi yerlerin bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Bu kapsamda Botan Vadisi Milli Parkı kendi içinde gerek tarihi dokuyu gerekse de doğal güzellikleri barındıran yamaç paraşütü ve doğa yürüyüşü gibi sportif faaliyetlerin yapılabildiği, endemik türlerin ve canlıların yaşam alanı olan alternatif turizm potansiyeline sahip önemli bir yer olarak ifade edilebilir.

4.1.4. Milli Park alanında gerçekleşen ve gerçekleştirilecek aktiviteler

Katılımcılara Botan Vadisi Milli Park alanında gerçekleşen turizm faaliyetleri ile ilgili soru yöneltilmiş ve bu soru karşısında katılımcılardan K1 bu soruya şu şekilde cevap vermiştir;

“Özellikle doğa turizmi noktasında oldukça iyi bir potansiyeli vardır. Belirli dönemlerde küçük gruplar için doğa yürüyüşleri düzenlenmektedir. Hali hazırda dönemsel olarak yapılan yamaç paraşütü uçuşları ve su sporları aktiviteleri vardır. Bu faaliyetler desteklenerek yaygınlaştırılması sağlanabilir.”

Katılımcılardan K2 bu soruya şu şekilde cevap vermiştir.

“Botan Vadisi Milli Parkı içerisinde gerçekleşen aktiviteler; yamaç paraşütü, trekking, foto safari, (tarihi Akabe yürüyüş ve zorluk seviyelerine göre yürüyüş yolları) teknecilik (Botan Vadisi üzerinde tarihi yerleri gösteren tekne turları) olarak ifade edilebilir.

Bunun yanında Botan Vadisi Milli Parkı içerisinde gerçekleştirilebilecek aktiviteler; mağara turizmi, kaya tırmanma, zeplin, teleferik, su sporları, balık tutma, bot turları, çadırli kamp, karavanli kamp, kuş gözlemi, bisiklet turları, yaban hayatı gözlemleme, gastronomi (Milli park içinde yer alan köylerde), Tillo Astronomi Tanıtım Merkezi (Yıldız Gözlem Noktası) olarak ifade edilebilir.

Bu soru karşısında katılımcıların hepsi yapılan faaliyetler ile ilgili aynı verileri paylaşmışlardır. Bu kapsamda Botan Vadisi Milli Park alanında hali hazırda yapılan faaliyetler doğa yürüyüşü, foto safari, yamaç paraşütü, tekne gezisi, dini geziler olarak ifade edilebilir. Milli park alanında yapılabilecek ve geliştirilecek turistik faaliyetler olarak mağara turizmi, su sporları, karavan veya çadırli kamp, yaban hayatı gözlemi, astronomi turizmi, botanik turizmi, av turizmi, dağcılık gibi olarak ifade edilebilir.

4.1.5. Alanın turizm potansiyelinin yeterlilik ve memnuniyeti, olumlu, olumsuz yönleri

Katılımcılara Botan Vadisi Milli Park alanının turizm potansiyelinin yeterliliğine ve memnuniyete dair sorular yöneltilmiş ve bu sorular karşısında tüm katılımcılar turistik faaliyet kapsamında sunulan hizmetlerin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu çerçevede K3 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir;

“Bence yeterli değildir. Turizm faaliyetleri kapsamında gelen ziyaretçiler için hizmetin geliştirilmesi için ziyaretçilere rekreasyonel faaliyet imkânları ile Botan Vadisi

Milli Parkı'nın sürdürülebilir kullanımına güzel bir örnek teşkil etmelidir. Hizmetin geliştirilmesi için: Altyapı, Ulaşım, Konaklama ve Rehber olmasa olmazlardandır.”

K1 bu durumu şu sözler ile ifade etmektedir;

“Mevcut durumda oldukça kısıtlı imkânlarla hizmet verilmektedir altyapı yatırımları arttıkça yetersiz olan hizmetler de geliştirilecektir.”

Botan Vadisi Milli Park alanında yapılan turizm aktivitelerinin olumlu olumsuz yönlerine dair sorulan soruda K2 şu şekilde beyanda bulunmuştur;

“Olumlu olarak ilin sosyo-ekonomik gelişmesine ve tanıtımına katkı sağlayacak, iktisadi olarak kente faydası olacaktır, bununla birlikte turistik açıdan yakın çevresindeki illere de katkı sağlayacaktır. Turistik faaliyetleri olumsuz olarak etkileyecek durumlar ise Yüzme etkinliğinde boğulma olayları, Deliklitaş gezi aktivitesinde yüksekten düşme ve aynı zamanda taş ve kaya düşmeleri yaşanması gibi durumlar ifade edilebilir.”

K5, K6, K7, K8,K9 bu soru karşısında şu beyanlarda bulunmuştur;

“İl merkezine olumlu anlamda ekonomik katkı sağlayacak, istihdam noktasında artış sağlayacak, çevre illere rol model olacaktır.” Bunun yanında Turizmin olumsuz etkileri ile ilgili bir durumdan bahsetmemişlerdir. Dolayısı ile yapılan etkinliklerin olumsuz bir tarafının olmadığını beyan etmişlerdir.

K4 turizmin olumsuz etkileri ile ilgili şu beyanda bulunmuştur;

“Şu anki turistik aktivitelerin olumsuz bir yanı görünmese de gelecekte artacak olan aktiviteler, milli park içinde yer alan eko sistemi etkileyebilecektir. Bu eko sistemde yer alan yaban hayvanlarının daha korunaklı yerlere göç etmek zorunda kalmaları ekosisteme zarar verebilecektir. Bunun yanında gelişen turistik aktiviteler milli park sınırları içerisinde kaçak yapılaşmaya sebep olabilecektir.”

Botan Vadisi Milli Park alanında yapılan turistik aktivitelerin ve verilen hizmetin tüm katılımcıların beyanı doğrultusunda yetersiz olduğu dolayısı ile bu konuda gelen turistlere sunulan hizmetler, barınma, ulaşım gibi durumlarla ilgili yetersizlik olduğu, bunun yanında yapılan turizm faaliyetlerinin olumlu yönlerinin bulunduğunu beyan etmiştir. Bununla beraber 3 katılımcı yapılan turizm faaliyetlerinin olumsuz yönlerinin de olduğunu gerekli ve yeterli bir planlama yapılmadığı takdirde ekosisteme ve doğal, tarihi yaşama zarar verilebileceğini ifade etmişlerdir.

4.1.6. Botan Vadisi Milli Parkı'nın Siirt il turizmine katkısı

Katılımcılara Botan Vadisi Milli Parkı alanının il turizmine katkısı ve önemine dair soru yöneltilmiş olup bu kapsamda K4 şu şekilde beyanda bulunmuştur;

“Botan Vadisi Milli Parkı'nın macera turizmi (yamaç paraşütü uçuşları, rafting) ve doğa turizmi (doğa yürüyüşleri ve doğal güzelliklerin izlenmesi) potansiyeli sayesinde il turizmine önemli katkısı olabilecek olanaklara sahiptir. Bu potansiyelin ilin ekonomisine katkı sağlayacak seviyeye gelmesi için bir takım altyapı çalışmalarının yapılması önem arz etmektedir.”

K1 bu soruya şu şekilde cevap vermiştir;

“Botan Vadisi MP doğa turizmi açısından büyük bir potansiyele sahip olmasına rağmen mevcut turizme katkısı yok denecek kadar azdır. Siirt'in çektiği turist sayısı küresel salgından önceki 2019 yılında 28.000 civarındadır. Turizm altyapısına yönelik yatırımlar arttıkça var olan kapasite de kullanılabilir. Altyapı yetersizliği ve tanıtım eksikliği gibi temel sebeplerden dolayı Botan Vadisi MP turistlerin rotalarında yeterince yer bulamamaktadır. Bu nedenle altyapı ve tanıtıma yönelik faaliyetlerin hayata geçirilmesi öncelikle dirilmelidir.”

K3 bu soruya şu şekilde cevap vermiştir;

“Botan Vadisi Milli Parkı'nın Siirt'in turizmindeki önemli bir yeri bulunmakta fakat katkısı var denemez. Ama yapılacak olan planlamalar ve girişimler sonucu katkı sunacağı kaçınılmaz olacaktır.”

K5, K6, K7, K8, K9 bu soruya şu şekilde cevap vermiştir;

“Botan Vadisi Milli Parkı alanının il turizmine katkısı fazla olmakla birlikte büyük önem taşımaktadır. Fakat alt yapı ve üst yapı eksikliklerinden dolayı yeteri kadar verim elde edilmemektedir. Yeteri oranda turizm faaliyetleri ile ilgili verim elde edilmesi için konaklama ve dinlenme olanaklarının artırılması, ulaşım imkanlarının geliştirilmesi, tanıtım faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir.”

Katılımcıların hepsi Botan Vadisi Milli Park alanının turizm faaliyetleri açısından zengin bir imkana sahip olduğunu beyan etmekle birlikte 4 katılımcı il turizmine önemli katkısı bulunduğunu ifade etmiştir. Diğer katılımcılar Botan Vadisi'nin il turizmi açısından önemli bir potansiyelinin olduğunu ifade etmekle birlikte bu potansiyelin yeteri düzeyde Siirt iline yansımadığını ifade etmişleridir. İl turizmine katkı sağlaması adına tanıtım faaliyetlerinin yapılması, ulaşım ve barınma imkanlarının sağlanması, turların düzenlenmesi gibi faaliyetlerin yürütülmesi gerekmektedir.

4.1.7. Paydaşların doğa turizmine katkısı

Katılımcılara Botan Vadisi Milli Park alanının turizm açısından geliştirilmesi için paydaşların rolüne dair soru yöneltilmiş ve bu soru karşısında K1 şunları ifade etmiştir;

“Önde gelen paydaşlar Valilik, Belediye, Dicle Kalkınma Ajansı ve Kültür ve Turizm Müdürlüğüdür. Ajans olarak Botan Vadisi Milli Parkı ekoturizm alt yapısının iyileştirilmesi adına proje çalışmamız bulunmaktadır. Bu kapsamda;

1. *Kamp ve karavan turizmi için Uzun Vadeli Gelişim Planında belirtilen alanların turizme ve kullanıma elverişli hale getirilmesi (karşılama noktaları, büfe, lavabo ve dinlenme alanları gibi temel ihtiyaçların karşılanacağı çevre donatıları),*
2. *Akabe yolu ve planda belirlenen güzergahların trekkinge uygun hale getirilmesi,*
3. *Yamaç paraşütü için hali hazırda kullanılan alanların iyileştirilerek sporseverlerin ve ziyaretçilerin ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmesi (karşılama noktaları, lavabo ve dinlenme alanları gibi temel ihtiyaçların karşılanacağı çevre donatıları),*
4. *Çadır alanlarının oluşturulması ve temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik tuvalet-duş-yemek pişirme-bulaşık ve çamaşır yıkama yerlerinin düzenlenmesi,*
5. *Milli parkta düzenlenen alanların tanıtımının sağlanması ve cazibe merkezi haline getirmek amacıyla doğa/ekstrem sporlar festivali düzenlenmesi şeklinde çalışmalarımız olacaktır.*

Bu kapsamda K3 bu soruya şu şekilde cevap vermiştir;

“Paydaş olarak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğümüz ile Siirt’i Geliştirme ve Kalkındırma Derneği tarafından ortaklaşa yürütülen ve DİKA (Dicle Kalkınma Ajansı) tarafından finanse edilen “Botan Vadisinde Doğa Turizmi Başlatma Amaçlı Yürüyüş Patikalarının, Bisiklet Yollarının ve Yaban Hayatının Belirlenmesi Projesi” uygulamalarımız ile turizmin geliştirilmesi için çalışmalar yürütmekteyiz.”

Yine bu kapsamda K4 bu soruya şu şekilde cevap vermiştir;

“Paydaşlar ile ilgili bir araya gelme ve birlikte hareket etme adına ilde Turizm Geliştirme Ajansı bünyesinde oluşturulan Turizm Kurulu turizmle ilgili olabilecek Kamu, Üniversite, STK ve özel sektör temsilcilerini bir araya getirmiş olup bu kurulun ileride daha aktif şekilde çalışması ile Botan vadisi Milli Parkı’nın turistik açıdan geliştirilmesi konusunda ümit vermektedir.

Derneğimiz paydaş olarak yamaç paraşütü etkinliklerini arttırmak ve yeni pilotların yetişmesi için çalışmalar yapmak üzere değişik projeler hazırlamış ve ilgili makamlara sunmuştur. Bunun yanında kulüp üyeleri her hafta sonu Botan Vadisi üzerinde uçuş aktiviteleri gerçekleştirerek turistlerin ilgisini çekmeye çalışmaktadır. Derneğimiz çalışmalarını kamu kurumları ile iş birliği halinde yapmaya özen göstermektedir.”

Turizm ile ilgili paydaşların çalışmaları ve önerileri noktasında elde edilen veriler ışığında turizmin geliştirilmesi ile ilgili yukarıda ifade edilen 3 katılımcının bu konuda proje ve çalışmalarının bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer katılımcıların ise bu konuda projeden ziyade kamu kurum ve kuruluşlarının çalışma yapmaları gerektiği fikrini ortaya koymuştur.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşen dünyada turizm faaliyetleri ekonomik olarak vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda kitle turizmi bulunmuş olduğu bölgeye sosyal, toplumsal ve ekonomik olarak büyük katkılar sunmaktadır. Söz konusu bu katkılar ülke ekonomilerinin kitle turizmine bağımlı olmasına sebebiyet vermiştir (Boz, 2004, s.85). Fakat yıllar içerisinde kitle turizminin oluşturmuş olduğu tahribat, bununla birlikte turizmin sürdürülebilirliği noktasında oluşturmuş olduğu olumsuz etkiler alternatif turizme olan ilginin artmasına zemin hazırlamakla birlikte alternatif turizm olanaklarının gelişmesini de hızlandırmıştır (Altanlar, 2007, s.7).

Kitle turizminin olumsuz etkileri Alternatif turizmin giderek önem kazanması ve dünya genelinde rağbet görmesinin önünü açmıştır. Yaşanan gelişmeler ve ortaya çıkan yeni düşünceler, doğal sistemlerdeki tahribat bu durumun yaşanmasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında sosyal ve çalışma hayatındaki tekdüze yaşam döngüsü insanları farklı eğilimlere doğru yöneltmiş, alternatif turizme ilgiyi arttırmıştır. Dünya genelinde turistlerin yeni yönelimlerinin adı alternatif turizm olarak ifade edilmiştir. Alternatif turizm incelendiğinde bu faaliyetlerin büyük çoğunluğunu doğa ile ilgili olan faaliyetler olduğu ortaya çıkmaktadır (Boz, 2004, s.85).

Bu kapsamda tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yerli ve yabancı turistlerde oluşan tüketim alışkanlıklarındaki değişimler ve ortaya çıkan yeni gelişmeler kapsamında alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi ile ilgili bazı çalışmalar yapılmıştır. Ortaya konulan çalışmalar ışığında ve içinde yaşamış olduğumuz çağda turistlerin duygusal, fiziksel ve psikolojik yönlerine ait olumlu katkılar sunması açısından alternatif turizm farklı başlıklarla ifade edilmiştir. Bu çerçevede alternatif turizmi eğitim ve kişisel odaklı, sağlık ve kültürel temelli, doğa ve sportif temelli alternatif turizm türleri olarak temel başlıklar altında sınıflandırılmıştır (Haberal, 2015, s.1).

Bireylerin turizm noktasında farklı arayışlar içine girmesi, fiziksel aktivitelerini geliştirmek bunun yanında doğa ve tabiat, tarihle iç içe huzurlu bir tatil arayışı içinde olmaları doğa turizminin gelişmesine ve rağbet görmesine zemin hazırlamıştır. İçinde bulunmuş olduğumuz dönemde doğal alanlar, rekreasyon faaliyetleri kapsamında birçok kişi tarafından ziyaret edilen gezilip görülen yerler olmaktadır (Yılmaz, 2016, s.2). Turizm faaliyetleri kapsamında yapılan etkinlikler bir taraftan çevresel öğeleri kullanırken öbür taraftan ise bu öğeleri korumakla mükellef olmak zorundadır. İşte bu

koruma durumunun sağlanabilmesi için dünya genelinde birçok alanda çeşitli yöntem ve usuller ile doğal alanlar koruma altına alınmaktadır. “Uluslararası Doğal Kaynakları Koruma Birliği” doğal alanlar ile ilgili yapmış olduğu sınıflama çalışmaları ile bu alanların daha etkin bir şekilde korunması hedeflenmektedir. Bu alanların sınıflandırılması kapsamında yer alan milli parklar, korunan alanlar için daha geniş bir alanı kaplamakta olup milli park alanlarının korunması zaruri olarak çeşitli hükümlere bağlanmıştır.

Milli parklar, çeşitli özelliklere sahip olmakla birlikte bu özellikler bu bölgeleri turizm, rekreasyon, bilimsel araştırmalar için önemli bir alan haline getirmiştir. Milli park alanlarının turistler tarafından yoğun bir şekilde ziyaret edilmesi söz konusu bölgeye ekonomik olarak önemli katkılar sunmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum gelişmekte olan ülkeler için büyük önem arz etmekte olup turizm gelirlerinin büyük bir oranının bu bölgeleri ziyaret eden turistlerden elde edildiği görülmektedir. Milli parkları ziyaret eden ziyaretçilerin barınma, alışveriş, yeme, içme vb. gibi yapmış oldukları harcamalar yöre halkına gelir sağlamakta, yerel işletmelerin gelişmesini sağlamaktadır.

Milli park fikrinin ortaya çıkışında ve gelişim sürecinde esas olan yüksek bir kazançtan ve ekonomik girdiden ziyade koruma ve kullanma dengesinin sağlanarak korunan alanların dengeli ve zararsız bir şekilde ziyaret edilmesi, gelişmesi gibi durumların kontrollü bir şekilde yürütülmesidir. Uluslararası düzeyde geliştirilen milli parkın ortaya çıkış amacı bu olmasına karşın günümüzde yönetim yetersizliği, gelişigüzel yapılaşma, uygunsuz faaliyetler nedeni ile birçok milli park olumsuz bir baskı altında olmakla birlikte bu alanlar tahribata uğramıştır. Bu tahribata neden olan en önemli faktör ekolojik yapıyla uyumsuz turizm ve rekreasyon faaliyetleri olarak ifade edilebilir. Plansız bir şekilde uygulanan turizm faaliyetleri milli parkın hava, su, flora, tarihi ve doğal güzelliğine olumsuz etkiler yapmaktadır. Olumsuz etkilerin giderilmesi noktasında bilim insanları bazı çalışmalar yürütmekte olup bu kapsamda birçok dünya ülkesi milli parkların sürdürülebilirliği noktasında çeşitli tedbirlere başvurmaktadır. Genel olarak başvuru yapılan tedbirler ekolojik yapıyla ters düşen yapılaşma ve faaliyetlere izin verilmemesi şeklinde olmuştur.

Dünya genelinde milli parklar ile ilgili stratejiler belirleyen otoritelerin geneli korunan alanlarda gerçekleşecek turizm faaliyetlerine izin vermeden önce ilk olarak bu faaliyetlerin çevresel etkilerini hesaplayarak zararlı olabilecek faaliyetler noktasında bazı kısıtlamalar ve tedbirler almaktadırlar. Bu durum dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de bu şekilde yaşanmakta ve milli parklar bu durum çerçevesinde baskı

altında bulunmaktadır. Bu baskılar daha önce de ifade etmiş olduğumuz gibi ekosisteme uygun olmayan turizm faaliyetleri olarak ifade edilebilir. Dünyada 1972 yılında ilk defa Yellow Stone Milli Parkı'nın kurulmasından 86 yıl sonra Türkiye'de de milli parklar kurulmaya başlamış olmasına rağmen bu durum bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Günümüzde ülkemizdeki milli parklar ile ilgili birçok sorun olmasına rağmen milli parkların turizm ve rekreasyon faaliyetleri kapsamında çok önemli bir yere sahip olması, ekonomik olarak önemli katkılar sunması, bölgesel refahın artırılması ve gelişimin hızlanması noktasında faydalı etkilerinin bulunması söz konusu yerlerin turizm ve ekonomideki önemini her geçen gün arttırmaktadır. Bu sebepten dolayı milli parkların önemine atfen gerek ekonomik katkıları gerekse de doğal, kültürel değerlerin korunması anlamında ortaya çıkabilecek olumsuz etkilerin noktasında milli parklar ile ilgili yapılan veya yapılacak çalışmaların bir bütün şeklinde yapılması yerel halk ve gelen turistlerin görüşünün alınması, alınan görüşler neticesinde bir değerlendirmede bulunulması gerekmektedir.

Bu çalışma, Siirt ili Botan Vadisi Milli Parkı'nı konu edinmiş olup milli parkın il turizmindeki yeri ve önemi, günümüzdeki mevcut durumu, milli parkta yapılan ve yapılabilecek turizm ve rekreasyon faaliyetleri, ziyaretçilerin milli parkla ilgili algıları ve beklentileri değerlendirilmiş, milli parkın gelişimine ve sürdürülebilirliğine dair öneriler sunulmuştur. Bu kapsamda elde edilen veriler ışığında aşağıdaki tespitler yapılmıştır.

Siirt'in mevcut turizm faaliyetlerini oluşturan faktörler hakkında katılımcıların doğa ve inanç turizminin kaynaklarından bahsettikleri görülmektedir. Siirt ilinin farklı turizm türleriyle ilgili potansiyeline sahip olduğunu, inanç turizmi kapsamında Tillo ve Veyselkarani ilçelerinde, köylerde bulunan tarihi yerler, doğa turizmi kapsamında Botan Vadisi Milli Parkı ve çevresinde bulunan alanların mevcut olmasının Siirt ilinin doğa ve inanç turizmi açısından zengin bir yer olduğu gerçeğini ortaya koymak olduğunu ifade etmektedirler. Siirt il turizminin ön plana çıkan değerleri arasında, başta inanç turizmi olmak üzere bununla beraber doğa turizminde il turizmi açısından önemli bir unsur olduğunu ifade etmektedirler. Son zamanlarda yamaç paraşütü sporu içinde çevre illerden gelen turistlerin olduğu da ifade etmişlerdir.

Botan Vadisi Milli Park alanının tarihi ve doğal güzellikleri kapsamında, ulaşımın kolay olduğunu, endemik bitkilerin bulunduğu, nesli tükenmekte olan hayvanların olduğu, tarihi akabe yolu, deliklitaş, kaya evler, kilise ve ibadethaneler, seyir terası, Tillo kalesi gibi doğal ve tarihi yerlerin bulunduğu belirtilmiştir (Yangın,

2001; Alkan, 2018). Bu kapsamda Botan Vadisi Milli Parkı kendi içinde gerek tarihi dokuyu gerekse de doğal güzellikleri barındıran yamaç paraşütü ve doğa yürüyüşü gibi sportif faaliyetlerin yapılabilirdiği, endemik türlerin ve canlıların yaşam alanı olan alternatif turizm potansiyeline sahip önemli bir yer olarak görülmektedir. Botan Vadisi Milli Park alanında gerçekleşen turizm faaliyetleri kapsamında, doğa yürüyüşü, foto, safari, yamaç paraşütü, tekne gezisi, dini geziler ön plana çıkmakla birlikte mağara turizmi, su sporları, karavan veya çadırli kamp, yaban hayatı gözlemi, astronomi turizmi, botanik turizmi, av turizmi, dağcılığın ön plana çıkartılması gerektiğini ifade etmektedirler.

Botan Vadisi Milli Park Alanının Turizm Potansiyelinin yeterliliği kapsamında, turistik faaliyetle sunulan hizmetlerin yetersizliğinden bahsetmişlerdir. Rekreasyon faaliyet alanlarının geliştirilmesi, kaçak yapılaşmanın önüne geçilmesi, altyapı, ulaşım, konaklama ve rehber olanaklarının artırılması, yüzme etkinliğinde boğulma olaylarının, Deliklitaş gezi aktivitesinde taş ve kaya düşmelerinin önüne geçilebilmesi için gereken önlemlerin alınması gerektiğini ifade etmektedirler.

Botan Vadisi Milli Parkı alanında tanıtım faaliyetleri, planlama ve girişimlerin yapılması, alt yapı ve üst yapı eksikliklerinin giderilmesi, konaklama ve dinlenme olanaklarının artırılmasıyla il turizmine olan faydasının artabileceği düşünülmektedir. Botan Vadisi Milli Park alanının turizm açısından geliştirilmesi için paydaşların önemli rol oynadıkları ve turizmin gelişimine büyük katkılarının olabileceği düşünülmektedir.

Botan Vadisi Milli Parkı günümüzde turizm ve rekreasyon faaliyetleri kapsamında tercih edilen, önem arz eden ve içinde birçok turistik faaliyetin yapılabileceği bir mekandır. Milli parkın sahip olduğu doğal, kültürel ve arkeolojik değerler alternatif turizm potansiyelini arttırmakla birlikte il turizmini de olumlu yönde etkilemektedir. Siirt il turizminde ziyaretçilerin gezip görmek istedikleri yerlerin birçoğu (Deliklitaş, Tillo Kalesi, Botan Vadisi, Akabe Yolu) milli park sınırları içinde bulunmaktadır.

Milli park alanına ulaşım iki farklı yoldan sağlanmakta olup kontrollü bir giriş bulunmamaktadır. Alanın büyük olması giriş ve çıkışlarda kontrolün sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Park alanı içinde günü birlik kullanılabilecek iki alan bulunmaktadır. Bu alanlardan biri Deliklitaş mevkiinde bulunan alan diğeri ise Tillo Tabiat Parkı'nın güneyinde bulunan alandır. Bu alanlar genel olarak ziyaretçilerin yoğun bir şekilde kullanmış olduğu alanlardır. Bu iki alan dışında park alanı içinde küçük alanlar bulunmakta birlikte bu alanlar yoğun kullanıma sahip değildir.

Milli park içerisinde birçok turizm faaliyeti yapılabilmektedir. Bu çerçevede İlisu Barajı'nın tamamlanması ile yükselen sular, tekne turlarının yapılmasına imkân tanımıştır. Bunun yanı sıra rafting, su sporları gibi aktiviteler de yapılmaktadır. Milli park alanı içerisinde tarihi kalıntılar, antik yollar ve eski medeniyetlere ait yerleşim yerleri, yapılar bulunmaktadır (Yangın, 2001; Alkan, 2018). Bunlar Akabe Yolu, Deliklitaş, Mağaralar, Kilise ve İbadethaneler, Tillo Kalesi gibi yerler olarak ifade edilebilir. İçinde barındırmış olduğu ibadethaneler ve dini yerler inanç turizmi açısından büyük önem arz etmektedir. Bu tarihsel gerçeklik ve dini değerleri içeren alanlar, turistlerin ilgisini çekmekte ve ziyaretler yapılmaktadır.

Alanın büyüklüğü zengin bir floraya sahip olması; içinde birçok canlının yaşamasına imkân tanımıştır. Milli park içindeki yaban hayatın varlığı, zengin bitki örtüsü, topografik özellikler birçok rekreasyon faaliyetinin yapılmasına olanak sağlamıştır. Park alanı içinde doğa yürüyüşü, yamaç paraşütü, kampçılık, kuş gözlemciliği, foto safari, flora incelemesi gibi aktiviteler gerçekleştirilmektedir. Milli park alanı yoğun bir ziyaretçi akınına uğramamakla birlikte yerli ve yabancı ziyaretçilerin uğrak yeri olarak ifade edilebilir. Son zamanlarda bölgeyi ziyaret eden turist sayısında artışlar yaşanmıştır. Ayrıca Milli park alanı içerisinde yapılan ziyaretlerin yoğun ve kitlesel bir ziyaret özelliği taşımamasından dolayı sahip olunan doğal ve tarihi kaynakların tahrip edilmesi hali hazırda söz konusu değildir.

Bu çerçevede ve araştırma kapsamında elde edilen veriler ışığında Siirt il turizminin yoğun olarak yapılan rekreasyon faaliyetleri İnanç Turizmi kapsamında yapılan faaliyetler olarak ifade edilebilir. Söz konusu faaliyetlerin yapıldığı yerlerin bir kısmı milli park alanı içerisinde bulunmaktadır. Turizm faaliyetleri kapsamında Siirt iline gelen ziyaretçilerin büyük bir kısmının ziyaret etmiş oldukları yerler arasında milli park sınırları içinde bulunan Tillo Kalesi, Deliklitaş ve Botan Vadisi yer almaktadır. Bunun yanında milli park alanında bulunan doğal ve tarihi mekanlar, eski yerleşim yeri kalıntıları, dini öneme sahip yapılar, Botan Vadisi ve Çayı, mağaralar, bölgenin florası ve canlı yaşamı gibi çeşitliliklere sahip olması gibi durumlar bölgenin önemini arttırmaktadır. Bu olanaklarla birlikte Botan Vadisi Milli Parkının doğa turizmi kapsamında önemli turizm ürünlerine ve potansiyeline sahip olması, alternatif turizm kapsamında farklı bir turizm çeşitliliği sunması, doğal güzelliklerin yanında önemli kültürel değerlere de ev sahipliği yapması, geçmiş dönemin yaşanmışlıklarına tanıklık eden bir kültürel mirasa sahip olması gibi durumlar Siirt ilinin turizm potansiyeline ve

ekonomik kalkınmasına olumlu yönde etkide bulunmuş olup yıl boyunca devam edebilecek bir turizm çeşitliliği sunmasına olanak tanımıştır.

Yapılan araştırma kapsamında Botan Vadisi Milli Park alanının turizm ve rekreasyon faaliyetleri kapsamında yürütülen faaliyetler ve yapılabilecek farklı etkinlikler ile ilgili öneriler;

- Botan Vadisi Milli Park alanında yapılan turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin geliştirilmesi, olanakların artırılması ve alt yapı, ulaşım, barınma gibi imkanların geliştirilmesi,

- Hali hazırda yoğun bir ziyaretçi akınına uğramayan bölge ilerde böyle bir durumla karşılaştığında doğal kaynakların korunması ve tarihi kalıntıların tahrip edilmemesi için gerekli planlama ve tedbirlerin alınması,

- Ziyaretçiler için temel ihtiyaçların giderilmesi ile ilgili gerekli olan market, kafe, restoran, dinlenme yerleri gibi hizmetlerin artırılması,

- Bölge ile ilgili tanıtım, iletişim ve reklam çalışmaları yapılarak doğal ve kültürel değerlerin bilinir olmasının sağlanması,

- Tarihi kalıntılar ve yerleşim yerleri ile ilgili gerekli restorasyon çalışmalarının yapılması, bununla birlikte ziyaretçiler için gezi rotalarının belirlenmesi ve rehber hizmetinin sunulması,

- Turistik aktivitelerin artırılması, çeşitlendirilmesi bununla beraber kamp alanlarının oluşturulması, yürüyüş ve bisiklet yollarının kurulması, safari ve dağcılık ile ilgili olanakların iyileştirilmesi, tekne turu, yamaç paraşütü, mağara turizmi, zeplin, teleferik, su sporları gibi faaliyet alanları için imkânların geliştirilmesi,

- Kamp ve karavan turizmi için karşılama noktaları, büfe, lavabo ve dinlenme alanları gibi temel ihtiyaçların karşılanacağı çevre donatılarının geliştirilerek turizme ve kullanıma elverişli hale getirilmesi,

- Akabe yolu ve planda belirlenen güzergahların trekking için uygun hale getirilmesi,

- Çadır alanlarının oluşturulması ve temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik yerlerinin düzenlenmesi,

- Milli parkta düzenlenen alanların tanıtımının sağlanması ve cazibe merkezi haline getirmek amacıyla doğa/ekstrem sporlar (yamaç paraşütü) festivali düzenlenmesi,

- Yamaç paraşütü etkinliklerinin artırılması ve yeni pilotların yetişmesi için çalışmalar yapılması,

- Bölgenin kendisine has kültürel özelliklerinin ön plana çıkartılması,
- Barajla birlikte toprak verimliği artırılarak yöresel ve organik ürün yetiştiriciliğine önem verilmesi,
- Paydaşların birlikte çalışarak turistik aktivitelerin geliştirilmesi ile ilgili projeler yapması, ülke genelinde farkındalık oluşturma adına tanıtım çalışmalarına katılmaları bunun yanında bölgeye katkı noktasında somut çalışmalar yapmak şeklinde ifade edilebilir.

Bu şekilde il turizminin sürdürülebilirliği noktasında ve turizmin gelişmesi hususunda yapılacak katkılar doğal ve kültürel değerlerin korunması, gelecek nesillere yaşanabilecek ortamlar bırakmak, ilin marka değerinin arttırılması, istihdamın arttırılması ve kalkınmanın sağlanması, yerel halk refah seviyesinin yükseltilmesi ve ziyaretçilerin memnuniyetinin arttırılması sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

- Alkan, A., 2018, *Orta ve Aşağı Botan Vadisi'nin Ekoturizm Potansiyeline Analitik Bir Yaklaşım*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22 (Özel Sayı), 475-499.
- Altanlar, A., 2007, *Akçakoca Alternatif Turizm Olanaklarının Araştırılması*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bolu.
- Albayrak, A., 2011, *Tüketicilerin Alternatif Turizm Türlerini Satın Alma Davranışlarını Etkileyen Faktörler*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Albayrak, A., 2013, *Alternatif Turizm*. Ankara, Detay Yayıncılık.
- Anadolu Ajansı, 2018, *Dünyanın koruma altındaki ekosistemleri: Milli Parklar*, <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/dunyanin-koruma-altindaki-ekosistemleri-milli-parklar/1077854> [Ziyaret Tarihi: 4 Haziran 2022].
- Aslan, E., 2017, *Kırsal Turizmde Yenilik ve Kırsal Turizm İşletmecilerinin Bireysel Yenilikçilik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler (Katılımcılara ve İşletmelere İlişkin) Açısından İncelenmesi: Kocaeli/Kartepe Örneği*. Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli.
- Aktaş, A., 2019, *Turizm işletmeciliği ve yönetimi*, Ankara, Detay Yayıncılık.
- Akova, İ., 1995, Akarsu Turizmi, *Türk Coğrafya Dergisi*, 30, 393-407.
- Avgan, B., 2003, *Yol Gösterenler, İlk Milli Parkçılar*. İstanbul, Yeşil Atlas, Doğan Ofset.
- Bayer, M. Z., 1993. *Milli Parklar ve Ülkemiz Açısından Önemi, Alınması Gerekli Önlemler Ve Öneriler*, I. Ormancılık Şurası, Tebliğler ve Ön Çalışma Grubu Raporları, Ankara, 2, 43-55.
- Baltacı, A., 2018, Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 231-274.
- Baltacı, A., 2019, *Nitel Araştırma Sürecinde, Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır*, Ankara, AEÜSBED.
- Bako, G. A., 2016, *Alternatif Turizm Kapsamında Şarap Turizmi: Kula'yı Ziyaret Eden Şarap Turistlerine Yönelik Bir İnceleme*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- Baykan, S., 2012, *Alternatif Turizm Kaynaklarından Golf Turizmi ve Kongre Turizmi; Ülkemize Ekonomik Katkıları Açısından Karşılaştırılması, Antalya Örneği*, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Antalya.

- Bodur, S., 2021, *Manisa Sipil Dağı Milli Parkı Alternatif Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma*, İzmir Katip Çelik Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Boz, M., 2004, *Turizmin Gelişmesinde Alternatif Turizm Pazarlamasının Önemi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Bulut, Z., 2006, *Kemaliye (Erzincan) İlçesi ve Yakın Çevresinin Alternatif Turizm Kapsamında Rekreatif Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya.
- Baran, N., ve Sat, A. N., 2015, *Sürdürülebilir Turizm Planlaması: Teoriden ve Uygulamadan Örnekler*. 2. Uluslararası Sürdürülebilir Yapılar Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Ankara, 605.
- Barakazı, M., 2015, *Gaziantep İlinin Kültür Turizmi Potansiyelinin Seyahat Acentaları Tarafından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Baykan, E., 2007, *Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri*, Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, 2, 30-49.
- Çelik, A., 2009, *Destinasyon Pazarlama Unsuru Olarak Etkinlik Turizmi ve Etkileri-İstanbul Örneği*, Gazi Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Çelik, S., Coşkun, E. ve Öztürk, E., 2015, *Şehri Nuh'un (Şırnak) Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi*, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 401-410.
- Çetinkaya, G., 2008, *Milli Parkların Bir Rekreatif Alanı Olarak Düzenlenmesi ve Yönetilmesi; Bir Model Önerisi*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- Çolak, E., 2010, *Destinasyon Bazında Marka Denkliği ve Doğu Karadeniz Yayıllarının Eko Turizm Açısından Marka Denkliğine İlişkin Bir Uygulama*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Demir, C., 2001, *Turizm ve Rekreatif Faaliyetlerinin Milli Parklarda Sürdürülebilirliği: Türkiye'deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Demir, C. ve Çevirgen, A., 2006, *Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı*. Ankara, Nobel Yayıncılık.
- DKMPGM, 2020, *Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Botan Vadisi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı Analitik Sentez Raporu*, Siirt, s. 10-368.

- Doğan, S. ve Yıldız, Z., 2007, *Bölgesel Kalkınma, Turizmin İlişkisi ve Göller Bölgesi Kalkınmasında Alternatif Turizm Potansiyelinin Kullanılabilirliğine Yönelik Bir Araştırma*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (6), 147-181.
- Doğancılı, S. ve Tarkçıoğlu, S., 2018, Alternatif Turizm Bağlamında Göller Bölgesi Eko Turizm Değişim Planının Beyşehir Gölü Milli Parkı Açısından Değerlendirilmesi, *Journal of Recreation and Tourism Research*, 5 (1), 89-97.
- Doğaner, S., 1994, *Köyceğiz-Dalyan Çevresinde Eko-Turizm*, Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı.
- DHA, 2022, Milli Parklarda Ziyaretçi Sayısı 52 Milyona Yaklaştı, <https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/milli-parklarda-ziyaretci-sayisi-52-milyona-yaklasti,7w3wY7PkfuAaQ2luA2ZdA> [Erişim Tarihi: 4 Kasım 2022].
- Düzgüneş, E., 2015, *Milli Park Planlamalarında Ziyaretçi Yönetimine İlişkin Yeni Bir Model Önerisi: Altındere Vadisi Milli Park Örneği*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Zonguldak.
- Erdal, Z., 2021, *Siirt İli Somut Kültürel Miras Envanteri*, Siirt, Çelik Matbaa.
- Genç, V., Seven, E. and Kaymaz, N., 2021, Determination of Butterflies' Potential in Tourism Diversification Based on a Route-Planning Case Study in Botan Valley National Park, Turkey, *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 3 (2), 104-123.
- Gülbahar, O., 2009, 1990'lardan Günümüze Türkiye'de Kitle Turizminin Gelişimi ve Alternatif Yönelimler, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 151-177.
- Güzel, Ö., 2011, Türkiye'de İç Turizm Pazarı Analizi ve Pazarı Canlandırmaya Yönelik Alternatif Turizm Olanakları, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), 127-144.
- Gültekinler, G., 2018, Dünyanın Koruma Altındaki Ekosistemleri: Milli Parklar, <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/9156> [Erişim Tarihi: 4 Kasım 2022].
- Haberal, H., 2015, *Turizmde Alternatif Ekolojik Turizm–Doğa Turizmi–Kırsal Turizm–Yayla Turizmi* (1. Basım), Ankara, Detay Yayıncılık.
- Kantar, G. ve Işık, E., 2014, Türkiye'de Sağlık Turizmi (Health Tourism in Turkey), *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 1(1), 15-20.
- Kervankıran, İ. ve Eryılmaz, A. G., 2014, Isparta İli Milli Parklarının Rekreatif Faaliyetlerde Kullanımı, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29, 81-110.
- Kozak, A. M. ve Bahçe, S. A., 2012, *Özel İlgi Turizmi*, Ankara, Detay Yayıncılık.

- Kozak, N., Kozak, A. M. ve Kozak, M., 2015, *Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar*, Ankara, Detay Yayıncılık.
- Kodaş, D. ve Eröz S. S., 2012, Kırsal Turizm ile Kültürel Turizmin Bütünleşmesi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22), 169-174.
- Korkmaz, M., 2001, *Orman Kaynaklarında Doğa Turizmi ve Av Turizmi Etkinliklerinin Ekonomik Çözümlemeleri*, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Köroğlu, Ö. ve Karaman, S., 2014, Doğaya Dayalı Turizm Faaliyetlerinin Gelişiminde Toplum Temelli Doğal Kaynak Yönetiminin Önemi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (26), 95-106.
- Kılıçözlü, A., 1995, *Alternatif Turizm ve Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Kılıç, M., 2018, *Türkiye'de Milli Parkların Gelişimi: Yozgat Çamlıbel Milli Park Örneği*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Özdemir, M., 2010, Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 323-343.
- Özgen, N., 2010, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Doğal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Planlamaya Yönelik Öneriler, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (2), 1407-1438.
- Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, I., 2002, Türkiye'deki Üniversite Gençliğinin Turizme Yönetilmesi Üzerine Bir Araştırma, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 13 (2), 162- 171.
- Parladır, M. Ö., 2013, *Isparta İl'inde Yapılacak Alternatif Turizm Türlerinin ve Yerlerinin Cbs Araçları ile Belirlenmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Pınar, S. M., Fidan, M. and Eroğlu, H., 2021, An Overview of the Flora of Siirt Province, *Commagene Journal of Biology*, 5(29), 99-125.
- Seven, E., 2019, An Investigation on the Noctuid Moths (Lepidoptera) of Botan Valley, Southeastern Turkey, *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, 9 (2), 238-252.
- Soykan, F., 2003, Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi için Önemi, *Ege Üniversitesi Ege Coğrafya Dergisi*, 12, 1-11.
- Temizkan, R., Cankül, D. ve Gökçe, F. 2020, *Alternatif Turizm*, Ankara, Detay Yayıncılık.

- TODEG, 2010, Türkiye Ormancılar Derneği. Ecotourism in Forest Ecosystems Workshop & Todeg in Its Tenth Year. <https://www.ormancilardernegi.org/index.asp> [Ziyaret Tarihi: 12 Haziran 2021].
- Toros, A., 1992, *Gençlik Turizminde Kavramsal Çerçeve ve Türkiye’de Temel Göstergeler*, Gençlik Turizmi Konferans-Workshop, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü, s. 35.
- TÜSİAD, 2014, Türkiye’de Alternatif Turizmin Gelişimine Yönelik Değerlendirmeler, *TÜSİAD Yayınları*, 1-16.
- Uluslan, Y., 2009, *Alternatif Turizm Çeşitlerinin Turizm Potansiyeline Etkisi: Konya Örneği*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Yangın, S., 2001, *Botan cayı (Ulucay) vadisinin (Siirt) florası*, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Yaylı, A. ve Sürücü, Ö., 2016, *Özel İlgi Turizmi*, Ankara, Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H., 2018, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M., 2016, *Mardin İlindeki Alternatif Turizm Potansiyellerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi Üzerine Araştırmalar*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Yücel, M. ve Babuş, D., 2005, Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye’deki Gelişmeler, *Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, DOA Dergisi*, 11, 151-175.
- Yeşil, M., 2016, Doğa Koruma Yaklaşımlarındaki Değişimlerin Dünyada ve Türkiye’deki Tarihsel Süreci, *Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4 (10), 867-876.

EKLER

EK-1. Görüşme Soru Formu

“Botan Vadisi Milli Parkı Alanının Alternatif Turizm Açısından Analizi” Konulu Yüksek Lisans Tezi Soru Formu

Bu soru formu Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim dalında hazırlanmakta olan “Siirt Botan Vadisi Milli Parkı’nın Alternatif Turizm Açısından Analizi” konulu yüksek lisans tez çalışması için hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında Botan Vadisi Milli Parkı’nın Turizmdeki yeri ve öneminin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Aşağıdaki sorulardan elde edilecek veriler tamamen bilimsel araştırma amaçlı kullanılacaktır. Botan Vadisi Milli Parkı’nın Siirt Turizmindeki öneminin tespiti açısından sorulara vereceğiniz cevaplar oldukça değerlidir. Araştırma sonuçları tüm katılımcılara rapor olarak sunulacaktır. Görüşme tahmini 30-45 dk sürecektir. Vereceğiniz katkıdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

Özlem KÖRPE
Yüksek Lisans Öğrencisi

Doç. Dr. Erdem SEVEN
Tez Danışmanı

SORULAR

Soru 1: Bize kendinizden bahseder misiniz?

Soru 2: Siirt’in mevcut turizm faaliyetlerini oluşturan kaynaklar hakkında bilgi verebilir misiniz?

Soru 3: Siirt’i ziyaret eden turistler genel olarak nereleri görmek istemektedir, neden?

Soru 4: Siirt Botan Vadisi Milli Parkı alanında gezip görülebilecek tarihi ve doğal güzellikler ile ilgili bilgi verebilir misiniz?

Soru 5: Botan Vadisi Milli Parkı’nın Siirt’in turizmindeki yeri ve katkısı hakkında bilgi verebilir misiniz? Bu katkının ve önemin geliştirilmesi ile ilgili önerileriniz nelerdir?

Soru 6: Botan Vadisi Milli Park’ında gerçekleşen ve gerçekleştirilecek turistik aktivitelerden bahseder misiniz?

Soru 7: Milli parkta hangi turistik faaliyetler yapılabilir? Bunların yapılmasında doğa, bitki örtüsü ve kültürel eserlerin nasıl bir etkisi bulunmaktadır?

Soru 8: Botan Vadisi Milli Parkı'nda gerçekleşen turistik aktivitelerin olumlu ve olumsuz yönlerini belirtiniz.

Soru 9: Botan Vadisi Milli Parkın da turizm faaliyetleri kapsamında gelen ziyaretçiler için sunulan hizmetler yeterli midir? Verilen hizmetin geliştirilmesi için neler yapılabilir?

Soru 10: Botan Vadisi Milli Parkı'nın turistik açıdan geliştirilmesi için paydaşların rolü hakkında bilgi verebilir misiniz? Sizin paydaş olarak rolünüz nedir?

EK-2. FOTOĞRAFLAR

1. Siirt Botan Vadisi Genel Görünüm (DKMPGM, 2020)

2. Siirt Eruh Yolu Genel Görünüm (Orijinal, 2022)

3. Tarihi Akabe Yolu (Orijinal, 2022)

4. Tarihi Akabe Yolu Gözetleme Kulesi (DKMPGM, 2020)

5. Halvent Kalesi (Orijinal, 2022)

6. Halvent Camii (Orijinal, 2022)

7. Halvent Mezarlığı (Orijinal, 2022)

8. Tillo Kalesi (Orijinal, 2022)

9. Kalender Kilisesi (Orijinal, 2022)

10. Kalender Köyü Sarnıcı (Orijinal, 2022)

11. Hedervis Kilisesi (DKMPGM, 2020)

12. Tarihi Kırmızı Han Genel Görünüm (DKMPGM, 2020)

13. Mor Yakup Manastırı Genel Görünüm (Orijinal, 2022)

14. Yerlibahçe Kilisesi Genel Görünüm (Orijinal, 2022)

15. Yerlibahçe Değirmeni (DKMPGM, 2020)

16. Taşbaşı Genel Görünüm (DKMPGM, 2020)

17. Deliklitaş Genel Görünüm (DKMPGM, 2020)

18. Kaya Evler Genel Görünüm (DKMPGM, 2020)

19. Botan Vadisi ve Botan Çayı (DKMPGM, 2020)

20. Botan Vadisi ve Botan Çayı (DKMPGM, 2020)

21. Tillo Kalesi Mesire Alanı (DKMPGM, 2020)

22. Deliklitaş Mesire Alanı (Orijinal, 2022)

23. Botan Vadisi Tekne Turları (Orijinal, 2022)

